

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2010

Kristína Matušová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKÝCH ŠTÚDIÍ**

**ALEGORICKÉ OBRAZY SLOVENSKA V TVROBE
SLOVENSKÝCH ROMANTIKOV**

Bakalárska práca

Študijný program:	Stredoeurópska areálová kultúra
Pracovisko:	Katedra areálových kultúr
Konzultant bakalárskej práce:	PhDr. Zuzana Vargová, PhD.

Nitra 2010

Kristína Matušová

Pod'akovanie

Touto cestou vyslovujem pod'akovanie pani PhDr. Zuzane Vargovej, PhD. mojej konzultantke za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej bakalárskej práce.

Abstrakt:

MATUŠOVÁ, Kristína: Alegorické obrazy Slovenska v tvorbe slovenských romantikov. [Bakalárska práca].

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta stredoeurópskych štúdií; Katedra areálových kultúr. Nitra: FSŠ, 2 010. 41 s.

Bakalárska práca je venovaná vybraným predstaviteľom slovenského literárneho romantizmu, usiluje sa upozorniť na obrazy Slovenska, Slovákov, či slovenskej prírody v dielach Sama Chalupku, Jána Bottu, Janka Kráľa a Andreja Sládkoviča. Práca je tiež venovaná ústrednej postave slovenskej romantickej literatúry Ľudovítovi Štúrovi, ku ktorému sa dostávame prostredníctvom nemej významného predstaviteľa slovenskej klasicistickej literatúry Jána Kollára a mnohých ďalších. V práci sa venujeme ako spomenutým osobnostiam, tak aj celkovej kultúrnej, či spoločenskej situácii v rámci daného obdobia.

Kľúčové slová: Alegorické obrazy. Ľudovít Štúr. Štúrovci. Národné obrozenie. Kultúra a spoločnosť v 19. storočí. Ján Botto.

Abstract:

MATUŠOVÁ, Kristína. Allegorical imagery of Slovakia in literary production of Slovakian romanticists. Bachelor's work. University of Constantine Philosopher in Nitra. Faculty of Central European studies. Department of areal cultures. Nitra: FSŠ, 2010. 41 p.

This Bachelor work is dedicated to selected representatives of Slovakian literary romanticism. It is trying to call attention to pictures of Slovakia, Slovaks whether Slovak nature in Works of Samo Chalupka, Jan Botto, Janko Kral and Andrej Sladkovic. This work is also dedicated to the central figure of Slovak romantic literature, Ludovit Stur, to whom we are getting through less important representavive of Slovakian classic literature, Jan Kollar and more others. In this work I am concentrating at mentioned personages, as well as at general culture and social situation in the frame of given period.

Key words: Allegorical imagery. Ludovit Stur. Sturovci. National revival. Culture and society in 19. century. Jan Botto.

OBSAH

ÚVOD	6
1 KULTÚRNO-SPOLOČENSKÁ SITUÁCIA V PRVEJ POLOVICI 19. STOROČIA.....	8
2 PREDSTAVY A VÍZIE –BÁSNICKÁ ALEGÓRIA V POÉZII 19. STOROČIA	15
2.1 Alegorické obrazy Slovenska v diele Sama Chalupku	20
2.2 „Zakliata krajina“ Jána Bottu	22
2.3 Alegorické obrazy Slovenska v diele Janka Kráľa	27
2.4 Alegorické obrazy v diele Andreja Sládkoviča	29
3 LITERATÚRA V KONTEXTE SLOVENSKEHO KULTÚRNEHO ŽIVOTA V 19. STOROČÍ	33
ZÁVER.....	37
POUŽITÁ LITERATÚRA	39

Úvod

Počiatky slovenského romantizmu môžeme postrehnúť v historickej epoche, ktorú azda najlepšie charakterizujú hlboké spoločenské zmeny. Vtedajšia európska spoločnosť bola stále viac ovplyvňovaná novými myšlienkovými prúdmi a procesmi, zmenami hospodárskeho a spoločenského systému. Antropocentrizmus, ktorý sa mysliteľmi a umelcami podarilo obnoviť už v epoche renesancie, začal v určitých interpretáciách ovplyvňovať aj národné cítenie človeka, ako formu sebaidentifikácie. Podobné myšlienky sa prirodzene nezhodovali s aktuálnym zriadením. Poddanstvo, kde boli jedinci iba nástrojom úradujúcej moci sa nemohlo stotožňovať s predstavou kriticky mysliaceho jedinca, navyše národne uvedomelého. V revolučných podmienkach rodia sa slovenský literárny romantizmus bol takto veľmi ideologicky podfarbený, pričom si však zachoval výraznú umeleckú hodnotu. Jeho predstavitelia zoskupení okolo Ľudovíta Štúra si uvedomovali, že pokiaľ chcú svojou tvorbou prispieť k otázke postavenia slovenského národa, musia nájsť ideálny výrazový prostriedok. Keďže predstavitelia slovenskej literárnej elity mali blízky vzťah k vidieku a slovenskej prírode, mohli čerpať svoje námety priamo z ľudovej slovesnosti a interpretovať tak národnú lyriku v kontexte národnooslobodzovacieho boja. V osobnostiach, akými boli Ján Botto, Samo Chalupka, Ján Kollár alebo Janko Kráľ sa ľudová pieseň spojila s novou formou slovenského jazyka a symbolikou národného zápasu. Autori, často vychádzajúci z pôvodnej ľudovej povesti, dokázali vytvoriť pozoruhodné javiská, na ktorých sa nepoškvrnená, ba až rozprávkovo aranžovaná príroda stáva prirodzeným životným priestorom klasického romantického hrdinu. Konfrontovaný s pohnutými udalosťami, nezlomný v presvedčení, búriaci sa proti dobovým konvenciám a nespravodlivosti. Romantický hrdina bol symbolom vôle národa ako jednoliateho celku, vôle k revolte aj za cenu určitých obetí. Alegória, hľadajúca inšpiráciu v ľudovej povesti a rozprávke bola schopná ovplyvniť súdobého čitateľa v oveľa výraznejšej miere, ako by to dokázal nezáživný politický manifest alebo formálna prednáška. Preto aj Slovensko, krásu slovenskej prírody, slovenský ľud, či významné historické osobnosti romantickí autori vnášali do alegórie.

Cieľom práce je prostredníctvom vybraných romantických autorov Sama Chalupku, Jána Bottu, Janka Kráľa a Andreja Sládkoviča reflektovať na alegorické obrazy Slovenska v dielach samotných autorov. Prácu sme rozdelili do troch kapitol, kde sme sa v prvej kapitole venovali kultúrno – spoločenskej situácii daného obdobia, konkrétne prvej

polovici 19. storočia, teda počiatkom slovenského literárneho romantizmu, od klasicizmu a preromantizmu. Veľkú pozornosť sme venovali historickým podmienkam, národnému vývinu, ktoré boli veľmi zložitým procesom, ako aj samotný priebeh vytvárania národnej kultúry Slovákov. V nasledujúcej kapitole je obsiahnutá téma alegórie, ktorej predchádzali rôzne vízie a predstavy autorov od Jána Kollára, v ktorého tvorbe sú už badateľné romantické prvky, i keď sa zaraďuje medzi autorov slovenskej klasicistickej literatúry. Cez postavu Ľudovíta Štúra, okolo ktorého sa utvorila mladá generácia romantických autorov sme objasnili, že východiskovou filozofiou slovenského romantizmu bola Heglova filozofia, od ktorého bol v estetických otázkach závislý aj Ľudovít Štúr. V jednotlivých podkapitolách tejto najrozsiahlejšej časti práce sme sa jednotlivo zamerali na obrazy Slovenska v dielach vybraných autorov Sama Chalupku, Jána Bottu, Janka Kráľa a Andreja Sládkoviča. Záverečná tretia kapitola je venovaná riešeniu otázky literatúry v kontexte kultúrneho života 19. storočia od jej počiatkov, cez rozvoj, a podstatu tvorí jej samotný význam, teda môžeme povedať, že význam slovenského literárneho romantizmu presiahol svoju dobu a v značnej miere ovplyvnil ďalšie smerovanie slovenskej literatúry a kultúry vôbec.

1 KULTÚRNO-SPOLOČENSKÁ SITUÁCIA V PRVEJ POLOVICI 19. STOROČIA

Spoločenská situácia v období romantizmu bola bezpochyby ovplyvnená národným obrozením a rýchlym napredovaním kultúry. Revolučná situácia, ktorá sa vytvorila v polovici 19. storočia v strednej Európe (a vôbec v celej Európe) zrýchlila národný a kultúrny vývin v mnohých krajinách. Národné obrodzenie zaujalo v slovenských dejinách významné miesto nie len z hľadiska hospodárskych zmien, ale tiež z hľadiska zmien v štruktúre spoločnosti, ktoré súviseli s prechodom od feudalizmu ku kapitalizmu a samozrejme nimi podmieneným procesom formovania novodobého slovenského národa a národnooslobodzovacieho hnutia. Toto obdobie je aj obdobím prudkého rozvoja vlastnej národnej kultúry Slovákov.¹

Historické podmienky a národný vývin boli veľmi zložitým procesom, teda ťažko hovoriť o obnove nejakého, už predtým existujúceho kultúrneho organizmu. Sám proces utvárania národnej kultúry Slovákov, na ktorom sa prejavili spoločné zákonitosti európskeho vývinu, príznačné aj pre formovanie kultúry iných národov stredoeurópskeho regiónu, mal v dôsledku toho rad osobitných znakov. Rozvoj slovenskej národnej kultúry a vyčlenenie jej koncepcie bolo nie len neoddeliteľnou časťou celého národnoobrodeneckého hnutia, ale aj jeho dominantnou črtou, či dokonca formou, v ktorej sa toto hnutie uskutočňovalo.² Dôležitým fenoménom národného života sa stal predovšetkým národný jazyk. Otázka jazyka bola vyriešená štúrovskou kodifikáciou spisovnej slovenčiny, čo malo rozhodujúci význam aj pre dotvorenie koncepcie národnej kultúry Slovákov a celý jej ďalší rozvoj. Vývin slovenskej národnej kultúry, ale najmä výrazné oblasti – literatúry v období národného obrodzenia predstavuje vývin tzv. zrýchleného typu. Tento vývin bol podmienený najmä skutočnosťou, že spoločné zákonitosti európskeho kultúrneho vývinu sa u nás uplatňovali neskôršie, a akoby v zhustenom časovom slede, v kratšom vývinovom období. Tri generácie slovenskej obrodeneckej inteligencie prešli cestu od osvietenstva k romantizmu ako dvoch podstatne rozdielnych svetonázorových systémov.³

---

¹ MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. 1 987. Dejiny Slovenska II. s. 763

² Vyplyvalo to zo samej skutočnosti, že oblasť kultúry bola pre slovenskú inteligenciu najdostupnejšou a dlho takmer jedinou sférou jej spoločensko - politickej aktivity. Pozri. MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. 1 987. Dejiny Slovenska II. s. 764

³ Pre formovanie národnej koncepcie slovenskej kultúry mali veľký význam všetky tri etapy národného obrodzenia. Prvá etapa – zapojila slovenskú kultúru do európskeho osvietenského myslenia a pokrokových

Slovenská otázka sa stala otázkou politickou tesne pred revolúciou v roku 1848. Národné požiadavky vyústili do požiadavky uznania samobytnosti Slovákov ako národa. Dôsledné splnenie tejto požiadavky by viedlo k decentralizácii mnohonárodnostného Uhorska, čo maďarskí predstavitelia nechceli pripustiť. Štúrovi sa podarilo dostať do slovenského programu požiadavku radikálne riešiť roľnícku otázku zrušením poddanstva.⁴ Takto sa mu podarilo spojiť národný a revolučný program a získať pre národnú vec časť slovenských roľníkov. V Štúrovom programe sa začali objavovať aj radikálne demokratické požiadavky ako zavedenie všeobecného volebného práva, slobody tlače a zhromažďovania. Ľudovít Štúr bol po roku 1847 zvolený za poslanca uhorského snemu za mesto Zvolen a rozhodol sa tieto požiadavky predniesť a presadzovať aj na pôde snemu. Upozorňoval pri tom aj na fakt, že vo vyspelej západnej Európe neexistujú feudálne vzťahy: „*Aj svätá vec človečenstva nás k tomu vyzýva, aby sme zásadu oslobodenia ľudu raz už vyslovili. V západných štátoch nie sú tieto vzťahy feudálne viac v obyčaji, ani sa ony s terajším duchom stololetia nezrovnávajú. Podľa môjho náhľadu stojíme na hraničnej čiare dvoch vekov, a síce jedného zapadajúceho, v ktorom sa práva len jednotlivým osobám a kastám dávali, druhého svitajúceho, v ktorom sa ony každému zaslúženému, v opravdivom zmysle vzatému človekovi povolia a nasúdia. Budme teda na tom, aby sme za tým neostali, čo už inde svitá a čo je požadovaním nášho stololetia.*“⁵ Na konci prvej polovice 19. storočia slovenské národné hnutie urobilo kvalitatívne dôležitý skok od jazykových, školských a kultúrnych požiadaviek k požiadavkám politickým. Bol to vývoj, ktorý podobným spôsobom prebiehal aj v iných európskych národoch.⁶

Romantické prvky môžeme pozorovať už v tvorbe príslušníkov klasicistickej generácie, najmä v poézii Jána Kollára.⁷ Už v jeho tvorbe v *Básňach* (1821) i v *Slávy*

---

spoločenstvo – politických úsilí. Druhá etapa – jej dala tvorivé podnety pre ďalší rozvoj, vyplývajúce z Kollárovej koncepcie slovanskej vzájomnosti a zo spolupráce s kultúrou najbližšieho bratského českého národa. Ale vlastne až tretia, štúrovska etapa, počas ktorej sa uskutočnil skutočný revolučný prevrat v jej ideových princípoch a estetických princípoch a výrazových prostriedkoch, ju nakoniec postavila na vlastné národné základy, čím otvorila priaznivé predpoklady na jej urýchlený a plodný rozvoj. Pozri. MATULA, V.; VOZÁR, J. a kol. 1987. Dejiny Slovenska II. s. 776

⁴ Jedným z kľúčových problémov, ktoré bolo treba vyriešiť v priebehu tridsiatych rokov 19. storočia bola nevyhnutná zmena už existujúceho feudálneho systému. Feudálny systém založený na poddanskej práci a poddanských povinnostiach brzdil vývoj. Nezáujem poddaných o prácu a ich rastúca nespokojnosť s ťažkými povinnosťami sa stali nielen príčinou poklesu poľnohospodárskej výroby, ale aj trvalým a nebezpečným zdrojom sociálneho napätia. Celkom názorne to ukázalo vypuknutie roľníckeho hnevu, ktorý na východnom Slovensku vyústil do povstania. Pozri. KOVÁČ, D. 1998. Dejiny Slovenska. s. 111

⁵ KOVÁČ, D. 1998. Dejiny Slovenska. s. 113

⁶ KOVÁČ, D. 1998. Dejiny Slovenska. s. 113

⁷ Kollár vo svojom básnickom diele vedome skrížil viaceré podnety európskej kultúry: klasicistickú poetiku, preromantizmus a polemicky sa vyrovnával s dobovo najaktuálnejšími romantickými literárnoestetickými trendami. Takto vytvoril predstavu o syntetickom básnictve, ktoré spája všetky protiklady vekov a predstavu

dcére nachádzame viaceré „romantické“ sonety.⁸ „Niektoré sonety vcelku splňajú parametre romantickej poézie, básnikove vyznania a výpovede o sebe, svojich pocitoch a túžbach, o milovanej Míne sa vyznačujú senzitivnosťou, expanziou citu i „rozorvanosťou“ (sú porovnateľné s vyznaniami a výpoveďami romantických básnikov).“⁹ Medzi ľúbostnými sonetmi a súvekou romantickou poéziou je spojitosť, neznamená to však, že by sa menil charakter Kollárovej poézie, jeho ideovo – umelecká orientácia. J. Kollár bol básnikom klasicistickým. Svedčí o tom aj skutočnosť, že v ostatných vydaniach *Slávy dcéry* sa spája s romantickou poéziou oslabujú.¹⁰ Kollárova *Slávy dcéra* prešla zložitým textovým vývojom. Jej bázou sa stal sonetový cyklus publikovaný v *Básňach* (1821). Jej prvá 150 sonetová verzia bola z roku 1824, prvá mytologicky uzavretá verzia bola z roku 1832, táto najprv obsahovala 615 sonetov a nakoniec v ďalších vydaniach sa ich počet rozšíril až na 645. Kým *Slávy dcéra* z roku 1824 pôsobí ako umelecky vyvážený celok spájajúci erotické podnety a národné cítenie, vydanie skladby z roku 1832 pôsobí ťažkopádne, nevyvážene a vyumelkované.¹¹ Tým, že svoju básnickú skladbu dopĺňoval o ďalšie („nesubjektívne“) sonety, básnická sebvýpoveď sa vytrácala a prevahu mali „výpovede o“, básnik nadosobný zatláčal do úzadia básnika subjektívneho. O Kollárovi ako o básnikovi „romantickom“ či „preromantickom“ sa teda nedá hovoriť. Ak by ním bol, jeho poézia by sa musela vyvíjať od básnika „nadosobného“ k básnikovi subjektívnu – a nie opačne“¹²

Medzi klasicizmom a romantizmom stojí preromantizmus, ktorý sa však výraznejšie neprejavil a ani nepripravil pôdu pre vznik romantizmu. O slovenskom literárnom preromantizme sa hovorilo na základe tých literárnych prác, ktoré sa určitým spôsobom vymykajú z rámca klasicistickej i romantickej koncepcie a poetiky. Medzi autormi „preromantických“ diel sa ocitli spisovatelia ako Karol Kuzmány, Samuel Godra, Anton Ottmayer, Martin Sucháň, ale tiež Ján Hollý, Ján Kollár a začínajúci „štúrovci“. Za typický produkt preromantizmu sa považuje dielo Karola Kuzmányho epos *Běla*, hoci je to

---

o umení, pevne stojacom na prísnych kresťanských etických základoch a humanitných princípoch. Pozri. VOJTECH, M. 2004. Literatúra, literárna história a medziliterárnosť. s. 43

⁸ Existencia týchto sonetov sa neraz preceňovala; ba na základe nich bol Kollár označovaný ak nie za romantického básnika, tak aspoň za predchodcu, či kliesniteľa slovenského romantizmu. Pozri. KRAUS, C. 1999. Slovenský literárny romantizmus. s. 18

⁹ KRAUS, C. 1999. Slovenský literárny romantizmus. s. 18

¹⁰ KRAUS, C. 1999. Slovenský literárny romantizmus. s. 18

¹¹ Kollár tu svojimi ťažko zrozumiteľnými alegóriami a učenými výkladmi pôvodný básnický text skomplikoval, čím zastrel i pôvodný ľúbostne preromantický charakter svojej poézie a orientáciou na všeobecné princípy sa vrátil späť k princípom klasicizmu. Pozri. VOJTECH, M. 2004. Literatúra, literárna história a medziliterárnosť. s. 42

¹² KRAUS, C. 1999. Slovenský literárny romantizmus. s. 18

alternatíva klasicistického eposu. Teda z hľadiska formovania sa slovenského romantizmu treba vedieť, že v čase, keď mal slovenský klasicizmus dominantné postavenie, prenikali na širšom priestore romantizujúce tendencie. Prebiehal proces prekonávania starších ideovo – umeleckých princípov, čo bolo zreteľné najmä v čleňovaní folklóru do literatúry v českej i v slovenskej literatúre, čo prebiehalo od začiatku 19. storočia, výrazne v poézii Pavla Jozefa Šafárika, ktorý zohral svoju úlohu vo formovaní slovenského romantizmu. Literárne začiatky romantickej generácie spadajú už do čias, keď ešte nevyšlo ani „úplné“ vydanie Kollárovej *Slávy dcéry*, ani Hollého eposy

V tridsiatych rokoch 19. storočia smeruje literárny pohyb na Slovensku najmä do Bratislavy, kde bratislavské lýceum sústreďuje vo svojich učebniach čoraz viac mladých poslucháčov zo všetkých oblastí Slovenska. Bolo to najmä zásluhou iniciatívy slovenských študentov, ktorí tu vytvorili ohnisko národného hnutia. V školskom roku 1828 – 1829 založili siedmi poslucháči bratislavského lýcea (medzi nimi Samo Chalupka, Karol Štúr, Daniel Lichard) *Spoločnosť česko – slovanskú*, ktorá mala spočiatku charakter samovzdelávacieho študentského spolku, ale neskôr jej význam presiahol úzky rámec školskej činnosti. Prísne sa tu dbalo na dodržiavanie stanov, jej činnosť mala striktné pracovný charakter.¹³ Spoločnosť sa rozrastala tým, že členmi Spoločnosti zostávali aj tí, ktorí skončili štúdium na lýceu a tiež sa zavádzala kategória tzv. vidieckeho členstva (koncom roka 1836 evidovala už okolo 130 členov), ale stávala sa aj závažným kultúrno – spoločenským činiteľom. Spoločnosť udržiavala vlastnú samosprávu, posledným predsedom bol profesor teológie na lýceu Michal Ševrlay, ale prakticky ju viedol podpredseda volený z vlastných radov – v roku 1835 sa ním stal Ľudovít Štúr.

„Takto z pôvodného študentského samovzdelávacieho spolku čoskoro vyrástlo hnutie mladej slovenskej inteligencie, ktoré sa vedome začleňovalo do celonárodného kultúrno – spoločenského kontextu pomocou kontaktov s inými inštitúciami (napríklad so Spolkom milovníkov reči a literatúry slovenskej v Pešti), hľadalo i nachádzalo spojivá s obdobnými hnutiami mladej inteligencie u iných slovanských národov (konkrétne v Čechách a na Morave, v Poľsku i Srbsku a Chorvátsku).“¹⁴

Toto mladé slovenské hnutie bolo v polovici tridsiatych rokov také silné, že dokázalo čeliť nielen vnútornému napätiu, ale dokázalo riešiť aj organizačné otrasy, ktoré prišli z vonku. Spoločnosť česko – slovanskú postihol v roku 1837 všeobecný zákaz študentských spolkov

---

¹³ Najprv sa zasadnutia konali raz týždenne, od roku 1833 dva razy týždenne, pričom sa o rokovaníach viedli podrobné zápisnice pod názvom *Pamětnice*. Pozri. ŠMATLÁK, S. 2 001. Dejiny slovenskej literatúry II. s.

69

¹⁴ ŠMATLÁK, S. 2 001. Dejiny slovenskej literatúry II. s. 69

v Uhorsku a Spoločnosť bola nútená oficiálne zaniknúť, tento problém sa riešil tak, že sa jej činnosť presunula na lyceálnu Katedru reči a literatúry česko – slovenskej pod názvom Ústav slovanský a za zástupcu profesora Palkoviča bol menovaný Ľudovít Štúr. Zriadenie zástupcu profesora malo veľký význam najmä pre oživenie samej katedry: „*zástupca prevzal prednášateľské povinnosti a tak nezáživné Palkovičove lekczie z gramatiky vystriedali neporovnateľne zaujímavejšie a ideovo aktuálnejšie prednášky Štúrove.*“¹⁵ Neskôr po Štúrovom odchode do Halle v roku 1838 sa vo funkcii zástupcu vystriedali Benjamin P. Červenák, August H. Škultéty a po jeho návrate z Halle roku 1841 ju opäť vykonával Ľudovít Štúr, a to až do suspendovania koncom roka 1843. Popri „legálnej“ bývalej Spoločnosti vzniká riešenie „ilegálne“, ktorým sa mala udržať kontinuita mimoškolskej zaniknutej Spoločnosti: niektorí jej členovia (práve tí, ktorí mali sklon k politickému radikalizmu, ako napríklad Vrchovský, Červenák, Ollík) založili tajný spolok s názvom Vzájomnosť (1837 – 1840), tento spolok pokračoval v širokých mimobratislavských i mimoslovenských kontextoch a tiež sa venoval vypracovávaniu koncepcií niektorých celonárodných politicko – organizačných podujatí (napríklad vypracoval koncepciu národných politických novín)

Mladé slovenské pokolenie sa v tridsiatych rokoch nepripravovalo len na vstup do literatúry, ale aj na svoje verejné politické účinkovanie. Popri Bratislave nadobúda význam Levoča, kde sa lýceu založil roku 1832 tiež Ústav reči a literatúry československej, viedol ho Michal Hlaváček (1803 – 1885). V nasledujúcom desaťročí význam Levoče ešte vzrástol, keď sa tamojší Ústav

stal náhradou za rozbitý Ústav bratislavský. Zástupcom profesora M. Hlaváčka sa stáva Ján Francisci, keď je neskôr pozbavený tejto funkcie, zakladá vo februári 1845 v Levoči Jednotu mládeže slovenskej, ktorá naďalej udržuje kontinuitu národného študentského hnutia; podobné Jednoty vznikajú na školách v Banskej Štiavnici, Prešove a Bratislave. V auguste roku 1845 sa predstavitelia Jednot stretávajú v Banskej Štiavnici a prijímajú spoločné stanovy, ktoré sú záväzné pre všetky slovenské študentské organizácie. Z toho vyplýva udržanie jednotnej organizačnej bázy pre výchovu mladej slovenskej generácie pre potreby slovenského národného hnutia budovanej v tridsiatych rokoch.

„*Silne pocitované puto generačnej súdržnosti utužované nielen na zasadnutiach Spoločnosti či na „výkonných hodinách“ Ústavu, ale aj spoločnými vychádzkami do prírody, na miesta starej národnej slávy (najmä na Devín), viedlo zákonite k vypestovaniu*

---

¹⁵ ŠMATLÁK, S. 2 001 Dejiny slovenskej literatúry II. s. 70

*povedomia kolektívnej historickej zodpovednosti, bez ktorého by sa generácie nemohla pustiť do svojho dejinného zápasu v štyridsiatych rokoch.*¹⁶

Citová a názorová príprava mladej generácie trvala dlhšie, ale o to prudšie a dynamickejšie prebehla vrcholná fáza jej účinkovania na verejnosti. Z pôvodného študentského, či mladoslovenského hnutia sa stala hlavná sila národnooslobodzovacieho zápasu, ktorá počas niekoľkých rokov (1844 – 1849) výrazne zasiahla do behu našej národnej histórie a ovplyvnila vývin slovenskej kultúry. Mladá generácia sa neustále podieľala na činnosti v oblasti verejného života, teda prakticky nebolo verejného života, v ktorej by sa neprejavila aktivita mladej generácie so svojim revolučne transformovaným elánom, a to od jazykovo – literárnej sféry cez osvetu, ľudovú výchovu až po sféru politického boja, vyúsťujúceho do ozbrojeného povstania.

Jednou z vedúcich osobností tejto aktivity sa stal *Ludovít Štúr* (1815 – 1856). Objektívny historický význam jeho diela, povýšili Štúra v očiach vrstovníkov ako symbol reprezentujúci úsilie celej generácie a takým ostal aj v pamäti nasledujúcich pokolení slovenského národného zápasu. Usiloval sa v slovenskom hnutí uplatňovať umiernené, legálne prostriedky a formy politickej práce, bol vzorom pre svojich vrstovníkov, ktorí po ňom nesú pomenovanie „štúrovci“ a aj toto obdobie je známe ako „štúrovské obdobie“.

K uzákoneniu spisovnej slovenčiny došlo v roku 1843 a jej kodifikátormi boli L. Štúr, M. M. Hodža a J. M. Hurban. Štúr navyše zdôvodnil potrebu reformy spisovného jazyka prostredníctvom svojich dvoch spisov: *Nárečja slovenskuo alebo potreba písanja v tomto nárečí*, kde sa snažil ukázať nevyhnutnosť reformy spisovného jazyka, a *Náuka reči slovenskej*, v ktorej načrtnol základnú gramatickú osnovu. Tieto spisy napísal v rokoch 1843 – 1845, ale vydané tlačou boli v roku 1846. O rok neskôr po Štúrovi začal Jozef Miloslav Hurban vydávať *Slovenské pohľady*. V roku 1844 je založený spolok *Tatrín*, čo je vlastne prvá celonárodná slovenská kultúrna inštitúcia, predchodkyňa Matice slovenskej a pri jej zrode stoja L. Štúr, J. M. Hurban a M. M. Hodža. V tomto spolku sa čítali literárne práce. Za prvú praktickú manifestáciu kodifikovanej formy slovenčiny je možné považovať druhý ročník almanachu Nitra (1844). V roku 1845 sa Štúrovi podarilo vybaviť povolenie na vydávanie politického časopisu *Slovenskije národnije novini* s literárnou prílohou *Orol tatránski*, tieto viedol až do roku 1848. Štúrovská tlač sa zapájala aj do politického života, nakoľko nechcela už len zabávať a poučovať, ale aj vychovávať. L. Štúr, J. M. Hurban a M. M. Hodža spoluformovali text, ktorého názov je *Žiadosti slovenského*

---

¹⁶ ŠMATLÁK, S. 2 001. Dejiny slovenskej literatúry II. s. 71

národa (boli verejne vyhlásené v marci 1848 v Liptovskom Mikuláši), bol to politický program slovenského národa (v úvode je pripomenuté, že Slováci sú v Uhorsku „pranárodom“ a „niekdajší majiteľ svätej tejto zeme“). Spolu sa zúčastnili na Slovanskom zjazde, ktorý sa konal v Prahe a na jeseň 1848 založili *Slovenskú národnú radu* (Hurban sa stal jej predsedom). Po vypuknutí povstania sa v ňom aktívne zúčastnili aj Ľ. Štúr, J. M. Hurban a M. M. Hodža. Všetky tieto aktivity u týchto troch osobností, akoby prekryli ich literárnu tvorbu, ale literárny vývin romantizmu išiel cez iné štúrovské osobnosti z ktorých treba spomenúť Janka Kráľa, Andreja Sládkoviča, Sama Chalupku, Jána Bottu a tiež prozaika Jána K

Teda zložitým procesom bol prechod slovenskej literatúry od klasicizmu k romantizmu. Neustále sa v dielach autorov miešali prvky oboch poetík, štúrovskí básnici sa len ťažko zbavovali klasicistického spôsobu veršovania. A romantizmus sa začal hlásiť najprv v tvorbe J. Kollára a J. Hollého. Problém miešania sa poetických prvkov klasicizmu a romantizmu sa dostal aj do prozódie: kým klasicistická poézia používala časomieru (sylabizmus), romantická prináša sylabotonizmus. Nakoniec však zvíťazil romantizmus a neskôr aj prízvučný verš.

2 PREDSTAVY A VÍZIE – BÁSNICKÁ ALEGÓRIA V POÉZII 19. STOROČIA

Slovenský romantizmus, vzhľadom na iné národné literatúry, hlásil sa o slovo oneskorene a „nerevolučnou“ cestou. Ak neberieme do úvahy situáciu v slovenskej literatúre a špecificky slovenské podmienky, môže sa nám náš romantizmus javiť príliš „netypický“. (V hodnoteniach slovenského romantizmu sa s touto výhradou dost' často stretáme). Treba však vidieť, že mnohé z toho, čím sa romantizmus prezentoval, absorboval už slovenský klasicizmus. ¹⁷

Ide o ideu národnej, osobnej a sociálnej slobody, subjektívnu zainteresovanosť na zobrazovaných udalostiach, a tiež sféru básnickej fantázie a senzualizmus. Predstavitelia klasicistickej literatúry, racionalisti a vyznavači klasicistického ideálu (koexistencia pravdy, krásy a dobra) sa nemohli úplne stotožňovať s takou estetickou koncepciou, ktorá vychádzala z kvalitatívne iných pozícií. Rovnako však aj otázka národnej a osobnej slobody (i keď v rámci klasicistického estetického ideálu) dostala sa do centra záujmov. Ak sa nastupujúca mladá generácia v dvadsiatych a tridsiatych rokoch nedostala do konfliktu s predstaviteľmi klasicizmu, je možné to pripísať skutočnosti, že už klasicizmus vytvoril dostatočný priestor pre „národnú poéziu“. ¹⁸

V klasicistickej literatúre boli teda zvyrazňované súveké životné pocity a reakcia na aktuálne problémy. Okrem toho začal prenikať do klasicistickej literatúry aj rozmer citovosti, sféra básnickej fantázie, ktorá bola výrazne uplatnená najmä v Kollárovej Slávy dcére (v minulosti hodnotená priam ako dielo romantické). Inšpirujúco pôsobili Hollého senzualizmus v opisovaní prírody a Kollárovo zobrazovanie intímnych citov i mýtických úkazov aj vtedy, keď sa literatúra rozvíjala v znamení iných umeleckých princípov. Pre tieto skutočnosti nie je prekvapujúce, že mladá nastupujúca generácia chcela najprv plniť to, čo spisovatelia z obdobia klasicizmu uvádzali do života.

Od začiatku tridsiatych rokov sa čoraz častejšie vyskytujú básne inšpirované ľudovou poéziou, preniká verš, obraznosť, symbolika a motivácia ľudovej piesne. Čoraz viac nachádzajú uplatnenie tie prvky, ktoré sa približujú romantickej koncepcii literatúry. I keď

---

¹⁷ KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s. 13

¹⁸ Rozhodujúci bol ideový obsah a klasické formy sa nebrali ako zábrany, dokonca aj včleňovanie folklóru do literatúry bolo v rámci Národného obrodzenia a národnej kultúry . Tradície národa boli oporou pre súveké literárne a kultúrne podujatia. Pozri. KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s. 13

bola určujúca koncepcia klasicizmu, môžeme pozorovať snahu mladej generácie nadväzovať nové kontakty na tendencie uplatňované v súvekých európskych literatúrach.¹⁹ *Pozorujeme – hoci len ojedinele – aj bezprostrednejší príklon k romantickému individualizmu, dokonca k svetoobčianstvu vo vystúpení tzv. „světancov“ na pôde bratislavského Ústavu, ktorí sa stavali proti tomu, aby literatúra bola iba bezvýhradne v službe národných potrieb. Problém romantizmu bol aktuálny, išlo však o to, do akej miery ho možno akceptovať.*²⁰

Záujem mladej generácie smeruje k moderným prúdom, sú to však len ojedinelé prejavy, nie je to ešte umelecká demonštrácia. Romantické tendencie v druhej polovici tridsiatych rokov síce nachádzajú čoraz väčšie uplatnenie v literárnej tvorbe, ale ešte stále existujú len popri klasicistických žánroch a žánrových formách. Na jednej strane ide o tvorbu klasicistickej poézie, no na druhej strane ide už o inklinovanie k romantickej poézii, ale najmä o bezprostrednejšiu nadväznosť na ľudovú slovesnosť, využitie jej obraznosti a symboliky. Estetický ideál klasicizmu v rozmedzí tridsiatych a štyridsiatych rokov, prestáva byť smerodajný, hľadajú sa aj iné východiská a kritériá. Do popredia sa dostávajú iné výrazové prostriedky, aké boli využívané v klasicistickej literatúre, narúšajú sa klasicistické štruktúry, taktiež sa mení pohľad v chápaní umeleckého diela. Dôležitým sa stáva básnikov subjekt, básnikova individualita:

„Individuálnosť jest arci, která nas okouzluje; a nad tuto nemá básnik nic žádoucejšího.“ Hurban zároveň aj načrtáva akýsi „model“ slovenského básnictva: *Slovenský básnik má byť hlboký, ale pritom jasný, „nepokalený“; melancholický no zároveň aj čerstvý, „hbitý“ ,plný a „určite spievajúci“ ; filozofický a život všestranne „obsahujúci“ , avšak aj ostrý, živý, výrečný, plesajúci a jasajúci; má byť domácim vodcom na „cestách života“ . Azda netreba podrobnejšie dokazovať, že Hurban tu uplatňuje odlišné „nazeracie kategórie“, než aké sa používali v klasicizme, čo je čoraz viditeľnejšie aj v literatúre.*²¹

Rozvoj romantizmu v slovenskej literatúre súvisí s prekonávaním filozofického racionalizmu a východiskom sa stávajú modernejšie filozofické a myšlienkové prúdy. Nenadväzuje sa bezprostredne na filozofiu romantizmu, ani na romantické chápanie

---

¹⁹ Na schôdzach bratislavskej Spoločnosti a neskôr Ústavu sa popri dielach klasicizmu čítali diela významných európskych predstaviteľov romantizmu ako: Byrona, Huga, Lamartina, Leopardiho, Manzoniho, Puškina, Mickiewicza, Máchu. Nie je známe do akej miery mladí adepti slovenského romantizmu poznali ich tvorbu, ale bezpochyby boli s nimi oboznámení prostredníctvom rôznych zdrojov: poľské časopisy, ktoré štúrovci odoberali a čítali a v ktorých sa veľa písalo o predstaviteľoch romantizmu a o romantickej literatúre. Pozri. KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s. 14

²⁰ KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s. 14

²¹ KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s. 15

umenia, ale koncepcia vychádza z Heglovej filozofie a estetiky. Je paradoxné, že východiskom slovenského romantizmu je Heglova filozofia, nakoľko zaujal kritický postoj k samotnému romantizmu. Nešlo však o mechanické preberanie Heglovej koncepcie, ale o „aplikovaný hegelianizmus“ , ktorý poskytoval priestor pre nové riešenie existencionálnych a estetických otázok. Pre mladú generáciu bol východiskom a oporou.

Štúr bol v estetických otázkach závislý od Hegla. V určitých obmenách preberá jeho filozofiu dejín a jednotlivé štádiá vo vývine umenia. V Štúrovej tvorbe sú spoločné aj niektoré východiskové body estetický ideál – „objatie hmoty a ducha v slovách“ – má svoj pôvod v Heglovej estetike. Z hľadiska vývinu slovenského romantizmu je dôležité najmä chápanie stavu a smerovania súčasnej literatúry.

„Hegel uznával prínos romantizmu, no zároveň analyzujúc jeho gnozeologické východiská, poukázal na jeho obmedzenosť: „Pravý obraz romantična je absolutní nitrnost, jemu odpovídající forma je duchovní subjektivita jako chápaní samostatnosti a svobody nitra. Tato vnitřní nekonečnost a všeobecnost o sobě a pro sebe je absolutní negativita všeho zvláštního, jednoduchá jednota se sebou, která strávila veškeré nesplývání, veškeré procesy přírodní a jejich koloběh vzniku a zániku a znovuvzniku, veškerou omezenost, v duchovní jsoucnu, a jež nechala rozplynout všechny jednotlivé bohy v čistou nekonečnou identitu se sebou.“²²

Štúr tiež zaujal k romantizmu určitý kritický postoj, ale nevychádzal v tomto smere iba z Heglovej filozofie, ale zároveň poznal aj európsky romantizmus.²³

Hľadal možnosti ako prekonávať romantizmus novou syntézou, prečo aj naznačuje ideál „slovenskej poézie“, ktorý by kvalitatívne na vyššej úrovni znázornil život v jeho celistvosti. Teda na rozdiel od Hegla veril v regeneráciu umenia. Podľa Štúra „slovanská poézia“ má byť „objatím ducha s celou prírodou“. Dával do popredia národ ako snahu o zosobnenie názorov širšieho spoločenstva. V Prednáškach o poézii slovanskej, je národ vlastne regulátor ľudského úsilia a konania , národná sloboda je predpokladom úplného rozvinutia osobnosti.

Ideál „slovenskej poézie“ je podľa Štúra meradlom hodnôt – a nakoniec aj estetickou kategóriou. Národ a národnosť sú chápané predovšetkým ako existencionálny predpoklad umenia jednotlivých národných literatúr. *V ideále „slovenskej poézie“ je zreteľné*

---

²² KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. Bratislava. s. 15 - 16

²³ Poznal prínos i obmedzenia európskeho romantizmu . Bol si vedomý, že vývinová dialektika objektívne pôsobí a nová kvalita vystrieda starú. Pozri. KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s.16

*smerovanie k syntéze, čo zároveň znamená, že Štúrovi ide aj o zachytenie sveta v jeho „totalite“.*²⁴

Predstaviteľom štúrovskej literatúry išlo o postihnutie dejinnej kontinuity, znázorňovali dobové pocity a problémy ako jednotu a boj protikladov, išlo im o prekonávanie obmedzenosti starších ideovo – umeleckých koncepcií, čerpali zo zdrojov národnej kultúry a znázorňovali národné bytie. Básnik nevyslovuje iba vlastné pocity, chce pôsobiť v širšom kontexte, chce hovoriť za seba, ale aj v mene národa, ľudskosti, ľudských ideálov. Hľadá zmysel vlastného bytia, zaujíma sa o vývinové smerovanie ľudského „ducha“ a nájsť pevnejší základ, na ktorom by sa mohol plnšie prejaviť. Básnik sa prejavuje v polohách „svet vo mne“ i „ja vo svete“, chce pochopiť objektívne zákonitosti, prekonávať obmedzenosti súvekej romantickej poézie. Básnici sa snažili vystihnúť smer vývinu národného diania, snažili sa zosúladiť svoje subjektívne pocity s pocitmi objektívnymi s pocitmi národného spoločenstva. Oporou im bola ľudská morálka, názory, predstavy ako aj ľudová kultúra. Otvorenejšie sa využíva obraznosť a symbolika ľudovej poézie, básnici chcú pôsobiť spoločensky, významnými sa stávajú také výrazy, ktorými sa zvýrazňuje pestrosť národa a národné bytie. Dominantné postavenie majú reálie, ktoré sa viažu na život národa; sú to najmä slovenské hory, rieky, mestá, historické postavy a udalosti, ktoré symbolizujú idey slobody, voľnosti a sú zároveň symbolom istoty lepšieho života.²⁵

Na obraznosť v slovenskej poézii v období slovenského romantizmu môžeme poukázať prostredníctvom tvorby Sama Chalupku, v ktorého tvorbe sa objavujú obrazy s motívom kvetu. Dominantný je antonymický vzťah skvitne – zvädne, ale aj vyjadrenie vzniku a zániku, tiež negatívneho a pozitívneho stavu. Tento protiklad je vyjadrovaný aj opozíciou svetla a temna.²⁶ Jedným z ďalších charakteristických obrazov, s ktorými autor pracuje, je orol ako symbol mužskej odvahy. Zatiaľ spomenuté obrazy patria do základného inventáru obrazného systému slovenského romantizmu.

V poézii Janka Kráľa je obrazotvornosť nespútaná, využíva ju ako na charakterizovanie prírodných úkazov, tak aj v súvislosti s duchom a dušou. V početných

---

²⁴ KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s. 16

²⁵ KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s. 17

²⁶ Tieto obrazné pomenovania môžeme nájsť aj vo vzájomnej kombinácii: „Bol ten náš kraj v kvete, /ale ten kvet zvädol: / Dobrú noc, Slováci! / Váš deň už zapadol. - // A keď aj zapadol, / veď on zase skvitne; / ten náš slovenský kraj / v nový kvet vykvitne. Spôsob, akým sú zapojené tieto obrazy do kontextu básne zodpovedá kontextu ľudovej piesne, tým, že sa na ne navrstvuje ďalší význam sa svitanie a rozkvitnutie kvetu stávajú zároveň aj symbolmi záchrany národa. Pozri. KOVÁČIK, Ľ. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. s. 12

prirovnaniach dominujú motívy prírody, ktoré majú funkciu comparata. Janko Král' nečerpal len z ľudovej slovesnosti, jeho obraznosť má dva zdroje.

„Vrstva prirovnání a paralel inklinuje k živej hovorovej reči a k ľudovej slovesnosti, vrstva symbolicko – alegorická má literárny charakter. Metaforickosť je v porovnaní s vyššie uvedenými prostriedkami menej výrazná. Básnik teda utlmuje tú vrstvu obraznosti, ktorá je pre novšiu literatúru erbovou a prikláňa sa k jej starším vrstvám, symbolike a alegórii.“²⁷

Symbolickú hodnotu nadobúda prostredie, postavy aj predmety.²⁸ Ponuré alegorické priestory zakliatych krajín vytvára symbolika tmy a svetla.

Najbohatšiu obrazotvornosť môžeme pozorovať v tvorbe Andreja Sládkoviča. Ťažiskom v jeho tvorbe je metafora, na alegóriu možno poukázať napríklad v básni Lipa, lipa je symbolom slovanstva, obraz lipy neustále pripomína „otcov deje“ a je zároveň i posilou do budúcnosti, táto báseň je komponovaná na symbolike až alegorickej.²⁹ Veľmi dôležitým motívom v Sládkovičovej poézii je aj motív svetla, ktorý je aj často metaforizovaný. Svetlo je znakom života nie len v zmysle biologickom, ale najmä v duchovnom.³⁰

„Svetlo má „vysoký“ charakter (hviezdny, nebeský, ale rovnaký charakter má aj človek, ktorý je „pablesk veľkého slnca“ (Samota). Uvedená metafora zahŕňa v sebe myšlienku človeka ako súčasti ľudstva a hodnotenie svetla ako ľudskej podstaty a vzoru dokonalosti.“³¹ V porevolučnej tvorbe sa u A. Sládkoviča začína prejavovať expresívnejšie čítanie, teda aj expresívnejší typ metafory, v témach básní dominuje – zúfalé polozenie národa, odrodilstvo a zvrátenosť sveta, pri ktorej sa autor dostáva vo výraze až k metafore divadla a trhu.³² Oba uvedené príklady sú zároveň aj ukážkou približovania sa neskoršej Sládkovičovej metafory k alegórii. Alegória je najpríznačnejším obrazným prostriedkom Jána Bottu. Podstata obraznosti neleží len v jazykovej rovine, ale presúva sa aj na dej a na postavy. V jazyku sú najviac využívané prostriedky poetiky ľudovej slovesnosti, najmä

²⁷ KOVÁČIK, Ľ. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. s. 14

²⁸ Napríklad rovina sa stáva symbolom bez prekážkového pohybu, slobody, voľnosti, pustatina je symbolom bezperspektívnosti, straty oporných bodov, straty morálnych a ľudských hodnôt, je vyjadrením osamotenosti romantického hrdinu. Pozri. KOVÁČIK, Ľ. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. s. 15

²⁹ KRAUS, C. 1 968. Andrej Sládkovič. s. 171 - 172

³⁰ Sládkovič sa v tomto zmysle vyjadruje už v jednej zo svojich prvých básní, v Zúfalcovi: „...a svetlo/ z vás, vy hviezdy, prší: hýbanie a svetlo!/ Živly to života.“ V tomto metaforickom obraze dochádza k postupnému odkrývaniu hlbšieho významu. Prvú časť výpovede tvoria slová „a svetlo z vás, vy hviezdy, prší“, v prenesenom významu tu figuruje len slovo prší, keď však ďalej k svetlu pribúda aj pohyb, dostáva svetlo spolu s pohybom aj metaforický význam. Pozri. KOVÁČIK, Ľ. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. s. 28

³¹ KOVÁČIK, Ľ. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. s. 28

³² Ako kruté divadlo sveta je metaforizované dobytie Sihote Turkami: „čiernou peruťou trepe anjel zuby,/ posledný čaká dej spoza opony“ (Gróf Mikuláš Šubič Zrínsky na Sihoti). V Svätomarináde je to metafora sveta ako trhu a zákonného zbojstva: „Ale na trhu žitia sveta toho/ boh všetko, človek zdarma ti nedá nič:/ s rozkazom zbojným potreba predstáva, hrmiac: daj bohu dušu, mne peniaze!“ Pozri. KOVÁČIK, Ľ. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. Banská Bystrica. s. 32 - 33

metaforická paralela a antitéza. Botto je aj v epike lyrický, preto v jeho epických básňach nie je oslabená obraznosť ako u ostatných básnikov. V tvorbe J. Bottu nachádzame všetky základné obrazné motívy slovenského romantizmu.³³

V romantickej poézii dominuje metafora, jej využívanie v dielach sa znižuje so zvyšovaním ľudovosti jazyka. Autori, ktorí vo väčšej miere využívajú poetiku ľudovej slovesnosti inklinujú viac k paralele a k prirovnaniu. Častým prostriedkom u všetkých autorov je tiež symbol. Popri zaužívanej literárnej i ľudovej symbolike si romantizmus vytvára symboliku vlastnú. Alegória je charakteristická pre doznievanie romantizmu a najvýraznejšie je prítomná v tvorbe J. Bottu. Využívanie obraznosti je u jednotlivých romantických autorov odlišná, najmenej ju však využitá v tvorbe S. Chalupku a najviac v tvorbe A. Sládkoviča a M. M. Hodžu. U M. M. Hodžu sa vyskytuje obraz videnia a oka, taktiež obraz poznania sveta, ktorý je u neho spájaný s vierou.³⁴

2.1 Alegorické obrazy Slovenska v diele Sama Chalupku

„Pravde žil som, krivdu bil som – verne národ môj ľúbil som.“³⁵

Prvé básne písal Samo Chalupka v češtine, bol ovplyvnený Jánom Hollým. Bol členom tajného spolku s názvom Vzájomnosť, prevzal na seba úlohu napísať ľudu prístupné dejiny Slovákov.

Samo Chalupka mal z pomedzi všetkých štúrovských básnikov najbližšie k folklóru a viaceré jeho básne zľudovali. Celá jeho tvorba je výzvou k hrdinským činom. Odráža vo svojej poézii hlboké vlastenecké cítenie. Bol jedným zo zakladateľov Spoločnosti česko – slovanskej.

Samo Chalupka na rozdiel od svojej poézie štyridsiatych rokov neznázorňuje len túžbu po čine, ale samotný čin, v jeho historických spevoch elegičnosť vystrieda hrdinstvo, človek je schopný pre slobodu položiť aj vlastný život. V dramatickom strete síl stojacich proti sebe je zvýraznená mravná prevaha hrdinu bojujúceho za vznešené ideály. Nie sú to iba veľké hrdinské činy minulosti – historické námety tvoria iba pozadie básní – ale predovšetkým uchovanie a hojný odkaz minulosti. Predstava slobodného a šťastného

³³ KOVÁČIK, L. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. s. 36 - 40

³⁴ KOVÁČIK, L. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. s. 73 - 74

³⁵ TAJOVSKÝ, J. G. 2 007. Lipky na hrobe Sama Chalupku. [online].

života je smerodajná pre všetko úsilie človeka a je hlavným kompozičným činiteľom.³⁶ Samo Chalupka vniesol do poézie slovenského romantizmu nie len zovšeobecnený monumentálny obraz užšej vlasti Slovákov medzi Tatrami a Dunajom, ale i rovnako monumentálny obraz ľudového bojovníka, hrdinu ich oslobodzovacieho boja, chápaného v totalite jeho nacionálneho a sociálneho obsahu ako odveký boj „pravdy s krivdou“.³⁷ Čo sa týka alegórie, tá sa v Chalupkových dielach objavuje veľmi skromne. Alegóriu možno pozorovať napríklad v Chalupkovom diele *Mor ho!* Ako námet na toto dielo poslúžilo Chalupkovi dielo *Dejiny slovanskej reči a literatúry* od Pavla Jozefa Šafárika, ktorý spadá do obdobia klasicizmu. Dielo *Mor ho!* je hrdinská - lyricko epická básnická skladba, považovaná za reprezentatívne dielo slovenskej hrdinskej epiky. Odsudzuje zotročovanie a hanobenie malých národov, oslavuje slobodu, rovnosť medzi ľuďmi a lásku k svojmu národu, boj za slobodu národa, národnú hrdosť, ktorý je hodný mnohých obetí. Za zvláštnosť je považované poňatie družiny ako kolektívneho hrdinu (*Slovanskí poslovia*). *Slovanskí poslovia* sú v básni vykreslení, ako mierumilovní, hrdí a pohostinní, čím je poukázané na typické vlastnosti Slovanov. Hrdinstvo je v diele zachytené prostredníctvom kolektívneho hrdinu, ktorý nie je spokojný so situáciou a snaží sa ju zmeniť za každých podmienok, v tomto prípade ide o postavenie sa na odpor proti cárovi aj za cenu smrti, radšej by prijali smrť, ako by sa mali nechať zotročiť rímskemu cárovi, aj napriek početnejšiemu vojsku Rimanov, toto boli schopní obetovať za slobodu svojho rodného kraja. Negatívnou postavou je rímsky cisár (cár), ktorý prichádza na územia Slovanov s úmyslom zotročiť ich. Odmietá mierové posolstvo, odmieta chlieb a soľ ako symboly pohostinnosti a uráža poslov. *Slovanskí poslovia* na urážku reagujú tak, že začnú bojovať proti rímskej presile. Aj keď v boji všetci padnú, sú morálnymi víťazmi, lebo zomreli v boji za slobodu. Hlavná myšlienka básne sa ukrýva v poslednom verši – „Mor ty len, a voľ nebyť, ako byť otrokom.“ (radšej zomrieť, ako žiť v otroctve). Pokrik *Mor ho* je bojovým pokrikom Slovanov. Alegorickým spôsobom sú zobrazení Slovania ako orly:

*„Zleteli orly z Tatry, tiahnu na podolia,
ponad vysoké hory, ponad rovné polia;
preleteli cez Dunaj, cez tú šírú vodu,*

³⁶ KRAUS, C. 1 979. *Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu*. s. 22

³⁷ MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. *Dejiny Slovenska II*. s. 777, 778

sadli tam za pomedzím slovenského rodu.“³⁸

V prvej strofe autor vystihol hneď niekoľko obrazov Slovenska ako Tatry, vysoké hory, ktoré sa striedajú s dolinami, čo je typické pre našu krajinu. Nevynechal Dunaj, ako našu najväčšiu rieku a na záver spomína slovenský rod. Zleteli orly z Tatry obrazne pomenúva junákov, ktorí prišli zo Slovenska. Hlbším významom básne, ale nie je spoločenský boj Slovákov o zachovanie vlastnej samostatnosti, proti cudziemu národu, ale ide o boj dvoch protikladov ľudského života, ktoré sa prejavujú v povahe jedného človeka v podobe lásky a nenávisti. Duša človeka tu reprezentuje bojisko, na ktorom národy bojovali o svoju samostatnosť, teda nie samotné bojové pole. Ide o boj ducha a uplatnenie večných hodnôt pre svoje povznesenie a povznesenie celého národa. To je skutočná podstata diela vyjadrená obrazne a výstižne. Ak človek zvíťazi nad negatívami, ktoré nosí v sebe, vo svojej duši, ťažko môže byť niekto jeho skutočným nepriateľom, a potom sa už nikto nevzoprie národu, ktorý je tvorený z takto povznesených a pripravených jednotlivcov, akých v tomto diele predstavovali Slovania.

2.2 „Zakliata krajina“ Jána Bottu

V poézii Jána Bottu sa prejavujú rozprávkovovo – mýtické prvky, ktoré sa najviac prejavujú v alegorických básňach, najmä z prvého obdobia tvorby, kde dominuje obraz zakliatej krajiny. Tento typ alegórie pracuje najmä s rozprávkovými postavami, ale nie len s nimi. Zakliatosť krajiny býva popri inom vždy vyjadrovaná aj symbolikou noci a temna, dej Bottových básní sa odohráva prevažne v noci.³⁹ Slovensko zobrazuje často ako zakliatu krajinu, v ktorej vládnu temné moci (mátohy, šarkany, draky), ktoré ju držia v porobe. Ako v rozprávke prichádza smelý šuhaj a odklíňa starý svet za pomoci dobrých síl (orly, sokoly). Takýto alegorický charakter má aj báseň *Báj na Dunaji*.

*„Na Dunaji pláva húska biela,
húska biela s červenými ústy.
Ohliada sa po zelenom poli,
ohliada sa po vysokom nebi:*

³⁸ CHALUPKA, S. 2 007. Mor ho! [online].

³⁹ KOVÁČIK, E. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. s. 37

*i zatúžiac po slobode zlatej
vystiera v let svoje kridla mladé.
Aj! tu víchor, starý vrah Dunaja,
besom zhučí: — húska padá dolu,
dolu padá v rozježené vlny. —
Vlny tečú a veky sa vlečú —
a na vlnách kvili húska biela,
húska biela s červenýma ústy.
Nad Dunajom stojí skala pevná.
Na skale sedáva junák mladý;
za zory s husičkou vítava sa,
večerom s Dunajom zhovára sa.“⁴⁰*

Autor v básni *Báj na Dunaji* alegoricky zobrazuje Slovensko ako „zakliatu krajinu“, ktorá čaká na „vítaza“, aby ju oslobodil. Spočiatku sa môže zdať, že ide o veršovanú rozprávku, ale skutočnosť je iná, autor v tejto básni alegoricky predstavuje slovenčinu a slovenský národ ako „bielu húsku s červenými ústy“, ktorá pláva na Dunaji, snaží sa vzlietnuť, ale víchor ju zráža do vln. Čaká na „junáka“, ktorý ju vyslobodí z moci zlých síl. Mladý „junák“ sa vrhá do Dunaja a zachráni ju, pričom mladým junákom je alegoricky vykreslený Ľudovít Štúr. Biela húska sa mení na bielu pannu. Báseň sa vzťahovala na Ľudovíta Štúra a na spisovnú slovenčinu. Táto báseň bola napísaná v predrevolučnom období, podobne ako báseň *Orol*, kde predpovedá príchod hrdinu, ktorý je schopný aj tej najväčšej obety pre ľud. O zakliatí hovorí výslovne v básni *Obraz Slovenska*. Táto krajina bola zakliata pre nevraživosť bratov, ktorí sa svárilí o berlu, o vládu nad dedičstvom. Štúrovská mládež po prvý raz prelomila moc kliatby – začala nový život.

„Je známe, že epický hrdina Bottových mladistvých básní (z rokov 1 846 – 48) mal podobu rozprávkového šuhaja, so zázračnou silou porážajúceho rozličné zlé príšery a prinášajúceho slovenskému kraju vyslobodenie zo zakliatia i nový „zlatý deň spasenia“.“⁴¹

Azda najúspešnejšou a najznámejšou básňou Jána Bottu je *Smrť Jánošíková* s majstrovsky rozvinutou jánošíkovskou tematikou. Heroizmus a tragika Jánošíka je symbolom osudu slovenskej romantickej generácie. Postava Jánošíka nie je historicky

⁴⁰ BOTTO, J. 2 008. *Báj na Dunaji*. [online].

⁴¹ ŠMATLÁK, S. 1 979. *Dve storočia slovenskej lyriky*. s. 123

poňatá, autor sa inšpiroval ľudovými povestami a rozprávkami. Toto dielo bolo po mnohé roky zdrojom národného povedomia, vyšlo v porevolučnom období, bolo koncipované v rokoch 1848 – 1858 a prvý raz uverejnené v Lipe II. (1862). V porevolučnom období bral na seba novú podobu aj hrdina Bottovej poézie.⁴² Bottova smrť Jánošíková sa nepovažue len za dielo originálne, čo sa týka jánošíkovskej tematiky, ale i kvalitatívne novým potvrdením Bottovho umeleckého nadania. Autor sa tu pri formovaní nového hrdinu oprel a ľudovú tradíciu, nebola to však tradícia čisto rozprávková, ale bola oveľa realistickejšia, sociálne územnejšia, i preto je tento nový Bottov hrdina omnoho reálnejší než hrdinovia jeho mladistvých básní. J. Botto sa k ľudovému chápaniu svojho hrdinu i otvorene hlásil v úvodnej poznámke k prvému odtlačeníu básne: *„Jánošík – ako známo – je osoba historická, z počiatku predošlého stoeletia, pred uvedením urbára živšia, keď ešte osud ľudu cele od svevole panskej závisel. História a zákon ho – jako zbojníka – odsúdili; ale povest ľudu, v ktorej aj posiaľ žije, zmyla ho od vín. Ja v prítomnej práci vzal som si stanovisko toto posledné a podľa rozprávok pokúsil som sa napísať zlomky tieto, predstavujúc ho v nich ako hrdinu národného.“*⁴³ Pôvod Jánošíkových črt možno hľadať práve v duši samotného autora a možno práve preto, že v básni sa stretá duša ľudu s dušou samého básnika, prečo sa aj stal hrdina akoby problematickým, záhadným, ba priam vyzývajúcim k polemike.⁴⁴ Sám J. Botto zdôrazňoval, že v Jánošíkovi chce vytvoriť postavu „hrdinu národného“ alebo „junáka svobody, v ústach slovenského ľudu žijúceho“. J. Botto nechce písať hrdinský epos, nechce, aby sa v jeho básni postava hrdinu „vyrážala jasne a veľkolepo“, chce predovšetkým vysloviť „city“, ktorých žeravosť mu v okolitom chladnom svete ide roztrhnúť hrud'. Nechce referovať o tom, čo bolo, nech by to boli samé „veľkolepo“ hrdinské skutky, on chce utvrdzovať seba i svojich vrstovníkov v tom, čo bude. Taký bol zmysel jeho poézie, keď ukazoval hrdinu v aktivite, a taký istý ma byť zmysel jeho básne, ktorá ukáže nového hrdinu spútaného do nečinnosti. V jeho alegórii sa

---

⁴² V bezprostredne v porevolučnom období, kedy sa v slovenskom národe zmenilo mnoho vecí, bral na seba hrdina Bottovej poézie inú podobu. Pieseň Jánošíkova vpísaná Bottovou rukou do zábavníka levočskej mládeže 24. novembra 1846, ešte len nesmelo prekračovala rámec tradičných a konvenčných jánošíkovských valedikcií, známych v slovenskej literatúre už od čias Tablicových Slovenských veršovcov. Pozri. ŠMATLÁK, S. 1979. Dve storočia slovenskej lyriky. s. 123

⁴³ ŠMATLÁK, S. 1979. Dve storočia slovenskej lyriky. s. 124

⁴⁴ Píše o ňom aj Vajanský (roku 1880): „Ako sa mohol taký silný talent zdržať vo svojom prúde, ako mohol nedospievať svoju vysokú dumu, to mi zostane hádkou, Jánošík v tej podobe, ako si ho ľud maľuje a predstavuje, bol by mojim zdáním vítaným predmetom čistej epiky. Tam by sa vyrážala postava jeho jasne a veľkolepo; on jediný činný uprostred toho, nemého ľudu, ktorý, nič viac nevie o sebe, iba že ho bolí, mal by sa niesť na perutiach skutkov, mal by činne dokazovať svoju lásku k ľudu. Ale bottovský Jánošík zablúdil na pole lyriky a reflexie, ktoré pristanú skôr ústam neskoršieho povedomého milovníka svojho ľudu.“ Pozri. ŠMATLÁK, Stanislav. 1979. Dve storočia slovenskej lyriky. s. 124. cit. Vajanský. 1956. State o slovenskej literatúre. s. 372

predtým objektivizovala túžba po čine, ktorý má priniesť svetu „nový vek“, no teraz sa v jeho eléгии nad tragickou nečinnosti chce objektivizovať viera, že nový vek predsa raz príde.⁴⁵

V básnickej skladbe Smrť Jánošíkova sa J. Botto prostredníctvom postavy ľudového hrdinu vyjadroval o dobových problémoch a situáciách v národnom živote, poukázal na ľudové tradície a hodnoty. V diele sám ľud spieva o svojom hrdinovi, ale nie je schopný vzbúriť sa a ísť za Jánošíkom, čím sa aj vytvára vnútorné napätie celej skladby, tragický podtón, čo autor zmierňuje v závere oživením Jánošíkovho ducha v ľude a jeho víťazstve. Táto skladba je zložená z deviatich spevov, pričom každý zo spevov zobrazuje Jánošíka z iného pohľadu. Už v úvode diela ide o alegóriu matky a detí, matka posielala verše do slovenských lesov medzi junákov, ktorí majú ísť po zbroji, aby zhodili jarmo biedy. V prvom speve je poukázané na obraz voľnosti, slobodného života hôrných chlapcov. Slovenský ľud verí Jánošíkovi, je tu znázornená túžba po slobode, ľud verí, že Jánošíkova družina ho pomstí, pretože on berie bohatým a dáva chudobným, Autor rozdeľuje prvý spev na dve časti, prvá časť je revolučná, revolučnú náladu tu obrazne predstavuje vatra, ktorá sa však v druhej, pochmúrnej časti mení na ohník, ktorý pomaly vyhasína. Okolo vatry sedí už len desať junákov, chýba Jánošík, ktorý bol zradený a zľapaný a zradca Gajdošík. Celé prostredie okolo dotvára obraz cintorína.

*„Horí ohník, horí na Kráľovej holi.
Ktože ho nakládol? — dvanásti sokoli.
Dvanásti sokoli, sokolovia bieli,
akých ľudské oči viacej nevideli!
Dvanásti sokoli, sokolovia Tatier,
akoby ich bola mala jedna mater;
jedna mater mala, v mlieku kúpavala,
zlatým povojníčkom bola povíjala.“⁴⁶*

V nasledujúcom speve sa nachádza obraz zľapania Jánošíka, i keď sa strely od Jánošíka odrážali, preťali mu opasok, dostali ho zradou, nie presilou. Ponúkli mu výmenu života za poklady:

⁴⁵ ŠMATLÁK, S. 1 979. Dve storočia slovenskej lyriky. s. 127

⁴⁶ BOTTO, J. 2 008. Smrť Jánošíkova. [online].

*„Jánošík, junošík, máš veľké poklady:
vymeňže si, vymeň ten svoj život mladý!
„Vymeniť? — a načo? vy psohlavci vztekli!
Nie! — teraz ma zjedzte, keď ste ma upiekli!“⁴⁷*

V treťom speve prichádza za Jánošíkom do väzenia duša ľudu v podobe milej, aby sa s ním rozlúčila. Vo štvrtom speve sprevádzajú Jánošíka pochmúrne sny, predstavy o smrti, ktoré vzbudzujú pochmúrnú náladu. Ďalší spev je venovaný predstavám o slobode, sú to najkrajšie predstavy, Jánošík verí, že príde čas odplaty, verí, že príde jedinec, ktorý národ zachráni. Šiesty spev je sprevádzaním Jánošíka na popravisko, kam ho vezú na čiernom vozíku, tu sa za neho modlí kňaz, ale Jánošík tieto modlitby odmieta, pretože jemu už nepomôžu a nabáda kňaza, nech sa radšej modlí za ľud, ktorý to potrebuje. Nasledujúci spev vykresľuje porevolučnú situáciu, kedy umierajú nádeje štúrovcov, autor to vyjadruje slovami: „Slnko umiera v zlatej kolíske“. Posol s milosťou prichádza neskoro, Jánošík je popravený, ľud len nemo stojí, nereaguje, na popraviske vládne atmosféra ako na cintoríne. Predposledný spev je dôkazom toho, že Jánošík je nesmrteľný, zostal žiť v ľude, ľudia o ňom rozprávajú povesti. Jánošík je symbolom slobody a boja proti krivde. Deviaty spev je celý alegorický, má rozprávkové zakončenie. Je to svadba Jánošíka s kráľovnou víl, ktorá je tiež symbolom slobody:

*„Už hromy zahrneli — hrom striasa horami
a všetko ožýva sa sedem krajinami:
Nech je svadba nad svadbami!“⁴⁸*

„Ak sa Bottovi podarilo vdýchnuť do postavy Jánošíka iskru opravdivého života, ktorá z neho robí hrdinu skutočne prežívajúceho, a nie znášku prevzatých, už hotových motivických prvkov folklórnych, stalo sa to iba preto, že vdýchol tomuto Jánošíkovi dušu romantického hrdinu štúrovského. Že doňho vliat kus konkrétneho citového a myšlienkového života svojho i svojej generácie, že ním vyslovil svoje presvedčenie o príchode „nového veku! – i po trpkých sklamaniach a tragických porážkach, ba práve po nich. Lež tým zároveň dokázal svoju vernosť ľudovej jánošíkovskej tradícii i svoje

⁴⁷ BOTTO, J.2 008. Smrť Jánošíkova. [online].

⁴⁸ BOTTO, J. 2 008. Smrť Jánošíkova. [online].

pochopenie podstaty jej ideového zmyslu, ktorý väzí v nezlomnom dejinnom optimizme, vo viere v konečné víťazstvo ľudu nad krivdou a nepravosťou.“⁴⁹

2.3 Alegorické obrazy Slovenska v diele Janka Kráľa

*„Všetko som stratil, všetko...
V očiach zostala mi iba chmára,
Smútok, bieda, žiaľ a táto pipasára!
Zostal mi tento címer pána ...
Zostal mi blen, len horký blen
A zo mňa biedny smrti tieň...”*⁵⁰

Janko Kráľ je považovaný za básnika neobyčajných tvorivých potencií, nespútanej obrazotvornosti, básnikom odbojným, divný i záhadný, ale aj básnik hľadajúci životnú rovnováhu, znázorňujúci životné protirečenie i vôľu človeka kráčať za vidinou šťastia a premáhať všetky úsilie a prekážky. Z celého jeho diela vyžaruje silný básnický intelekt. Je svojský ako básnik i ako človek. Niet v slovenskej literatúre básnika, ktorého život by bol opradený takou záhadnosťou, ako práve životné osudy Janka Kráľa. Je reprezentatívnym básnikom básnickej školy Štúrovej, vo svojej tvorbe znázornil tie ideály, ktoré si slovenská romantická generácia dala do svojho ideovo – umeleckého programu.

Doslova zažiaril v druhom ročníku almanachu Nitra, kde uverejnil osem básní (medzi inými básne Zakliata panna vo váhu a divný Janko, Povest, Pesnička, Pieseň bez mena, Zverbovaný, Moja pieseň), tieto sa radia medzi klenoty slovenskej poézie. Hlboko siahol do ľudovej poézie; v ľudovej slovesnosti videl skutočné bohatstvo, tušil, že v nej sú obsiahnuté pocity i túžby národa. V ľudovej slovesnosti tvoril lyrické básne i balady, ktoré znamenajú vyvrcholenie baladickej tvorby. Jeho balady Zakliata panna vo Váhu a divný Janko, Zverbovaný, Skamenelý, Bezbožné dievky, Kríž a čiapka a i. prenikli do vedomia verejnosti a sú reprezentatívnymi baladami slovenskej literatúry. Podobne ako jeho súčasníci si vyberá námety z ľudovej slovesnosti a do istej miery rešpektuje aj jej princípy,

⁴⁹ ŠMATLÁK, S. 1 979. Dve storočia slovenskej lyriky. s. 135

⁵⁰ Verš Janka Kráľa – vzdych z rubu asesorskej zápisnice sirotského súdu v Zlatých Moravciach. Pozri. VONGREJ, P. 1 982. Zlomky z romantizmu. s. 90

najmä pokiaľ ide o morálne konflikty, konflikty prejavujúce v zrážke individua s „vyšším riadením“ nadprirodzených síl.⁵¹

Baladický príbeh o tragickom osude mladého Janíka v diele Zakliata panna vo Váhu a divný Janko, ktorý sa márne pokúsil vyslobodiť z vôd Váhu „zakliatu paničku“, príbeh z „posvätných krajov“ básnikovej pamäti, však naznačuje, že ani v týchto krajoch niet idyly. Romantický hrdina sa nechce zmieriť so stavom sveta, porušuje všeobecne uznávané normy, vykoná veľký (titanský) čin v prospech iného človeka (národa). Túto baladu možno chápať aj ako tragickú udalosť znázornenú na lyrickom priestore, ale zároveň aj ako baladický prepis ľudovej povesti.⁵² Skutočnú príčinu tragického osudu hrdinu netreba hľadať nikde inde, ako v ňom samom, v jeho zvláštnej psychickej ustrojenosti, podmienenej jeho konfliktom s reálnym svetom: pomerne obsiahla expozícia básne vykresľuje zvláštny charakter tohto hrdinu už ako možný počiatok celého ďalšieho tragického deja básne. Úvodný úsek básne, ktorý je napísaný v prvej osobe, zrejme naznačuje autoštylizáciu hodnotu obrazu hrdinu a prezrádza, že Kráľovi aj balada slúži na vyjadrenie subjektívneho myšlienkového a citového sveta.⁵³ Dielo má dve významové úrovne – v prvej úrovni sa autor zameriava na folklórny príbeh o chlapcovi, ktorý uverí povere o zakliatej panne, ktorá svojho osloboditeľa zahrnie bohatstvom, pretože hrdina nespĺní všetko, čo povera žiada, umiera. V druhej významovej úrovni ide o príbeh romantického hrdinu, ktorý sa nehodlá zmieriť so spôsobom či podmienkami života, čo u neho vyvoláva nevypovedateľný smútok a revoltu. Podujme sa na čin, ktorým oslobodí zakliatu pannu, ktorá môže byť symbolom slobody človeka alebo aj celého národa. Nie je úspešný, umiera, pretože ešte nenastala tá doba, kedy by muž ako on mohol realizovať svoje túžby a plány. Na začiatku diela Zakliata panna vo Váhu a divný Janko je podaný opis hrdinu, človeka, ktorý je nespokojný sám so sebou s okolitým svetom, je tu vyjadrená bezmocnosť hrdinu, ktorý chce prekonať svoje nedostatky, svoje pocity, či povahové črty nejakým veľkým činom.

*„Často blúdím, táram sa cez celý boží deň,
hľadajúc kolenačky aspoň dáky kameň,
na ktorý by si oprel boľavú hlavičku*

⁵¹ KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s. 105 - 106

⁵² ŠMATLÁK, S. 1 979. Dve storočia slovenskej lyriky. s. 112

⁵³ ŠMATLÁK, S. 1 999. Dejiny slovenskej literatúry II. s. 95

*a zadriemal zmorený aspoň len trošičku.*⁵⁴

Skrsne mu v hlave, že zachráni zakliatu pannu z Váhu. Podľa povesti si musí prevrátiť všetky veci naopak, avšak zabudne si prevrátiť vrecko na kabáte a hynie vo vlnách Váhu. Týmto obrazom chcel autor poukázať, že jednotlivec nezmôže sám pomôcť Slovensku. Alegoricky je tu zobrazené Slovensko ako „zakliata panna“ a divný Janko je sám autor.

Kráľovi nejde iba o reprodukciu tragických námetov ľudovej slovesnosti a o ich interpretáciu, ale tiež o zobrazenie, najmä motivovanie konfliktov v reláciách spoločenských a morálnych. Teda „baladickosť“ nie je obsiahnutá len vo vyústení baladického príbehu, ale aj v samom naladení baladickej atmosféry, v opisných partiách, v prekreslení psychickej podoby, v autorových digresiách a pod.⁵⁵

2.4 Alegorické obrazy v diele Andreja Sládkoviča

Sládkovičov náhľad na poéziu a spoločnosť je netradičný a novší, básnik musel prekonať básnický, tvorivý prelom.⁵⁶ Jeho poézia je z hľadiska obraznosti v našom romantizme najbohatšou. Nejde len o množstvo obrazov, ale aj o ich vysokú umeleckú pôsobivosť. Veľmi častým prostriedkom na vyjadrenie citov, pocitov, duševných stavov a dejov je u A. Sládkoviča metafora. V jeho tvorbe ide predovšetkým o lásku, radosť, žiaľ, pokoj, nadšenie, túžbu, dúfanie a citové pohnutie vo všeobecnom zmysle.⁵⁷ Sládkovičova tvorba na rozlohe niekoľkých rokov prekonáva vývinový oblúk, ktorý nemá páru na iného štúrovského básnika a o ktorom platí, že sa ubera od abstraktného myslenia cez osobné cítenie ku konkrétnemu zobrazovaniu reality, pričom nepopiera, zúžitkuje a prehľbuje predchádzajúce vývinové štádiá.⁵⁸

„Sládkovičova poézia ako celok je nielen dialektickým popretím staršieho typu obrodeneckej básnickej tvorby, ale sama sa nesie vnútorným vývinovým pohybom, dialekticky prekonávajúcim a rozvíjajúcim vlastné idey a postoje.“⁵⁹

Čo sa týka obrazu slovenského ľudu najlepšie ho zachytil v lyricko – epickej básnickej skladbe Detvan, autor chcel prostredníctvom tejto skladby pozdvihnúť národné povedomie Slovákov. Príbeh je zasadený do 15. storočia, básnik vyslovuje svoje názory na

⁵⁴ KRÁL, J. 2 008. Zakliata panna vo Váhu a divný Janko. [online].

⁵⁵ KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. s. 107

⁵⁶ Kolektív autorov. 1 974. Literárny romantizmus. s. 170

⁵⁷ KOVÁČIK, L. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. s. 30

⁵⁸ KOCHOL, V. 1 955. Poézia štúrovcov. s. 91

⁵⁹ ŠMATLÁK, S. 1 979. Dve storočia slovenskej lyriky. s. 93

slovenský ľud a vieru v budúcnosť slovenského národa. Vyzdvihuje tu krásy slovenskej prírody a poukazuje na krásu čistého ľudového charakteru. Dejová línia je veľmi nevýrazná, je to súbor niekoľkých dejových epizód (únos Eleny, zabitie sokola) a obrazov z prostredia prírody a vidieka (tanec na lúke, hostina pri vatre, jarmok, lapačka), to je epické zložka skladby a lyrická zložka obsahuje lyrické opisy kraja pod Poľanou, reflexie i vlastnostiach slovenského ľudu a o jeho perspektívach. Autor prostredníctvom básne Vrstovníkom, ktorá je zaradená pred skladbou, vyzýva vrstovníkov, aby prejavili záujem o slovenský ľud. Počas celej básne je udržiavané pomyselné spojenie s vrstovníkmi, ktorým autor predstavuje krásy slovenského človeka a prírody, čo je stmelujúcim kompozičným činiteľom. Kompozícia diela sa skladá z piatich spevov 1. Martin – Autor tu oslavuje krásy podpoľianskej prírody, poukazuje na zrastenosť slovenského ľudu s prírodou. Spojenie s prírodou považuje za základný predpoklad lásky k vlasti. Martin Hudcovie sa narodí ako dieťa prírody, v diele sú podrobne opísané jeho vlastnosti a výzor. Martin zabije sokola, pretože sa vrhol na zajaca, to je aj dôkazom jeho zmyslu pre spravodlivosť. 2. Družina – Tento spev sa začína lyrickým opisom Poľany. Odohráva sa pri vatre, kde sedí bača s mládenkami, opekajú barana a hrajú na gajdy. Martin sa dostáva do styku s kolektívom, so svojimi druhmi. Sú tu vložené reflexie o ľudovom umení – krásny spev, tanec, hra na gajdy, rezbárstvo tieto obrazy sú prejavom tvorivosti slovenského ľudu a zárukou jeho veľkej budúcnosti. A. Sládkovič sa tu snaží nabádať k tomu, aby súčasníci nenapodobňovali cudzinu, ale aby sa spoliehali na vlastné schopnosti. Tu sa Martin dozvedá, že sokol, ktorého zabil patril kráľovi Matiášovi a vyslobodí Elenu zo zajatia zbojníkov. 3. Slatinský jarmok – V tomto speve je vykreslený záujem kráľa Matiáša o slovenský ľud, chce vidieť ako žije, zaujíma sa o potreby ľudu, preto prichádza na jarmok do Slatiny. Ukazuje sa tu aj Martinova čestnosť a statočnosť cez priznanie sa kráľovi k zabitiu sokola. A. Sládkovič vykreslil kráľa Matiáša, ako panovníka s demokratickým vzťahom k ľudu na druhej strane kritizuje povýšenosť vtedajších vládcov. 4. Vohľady – Kráľ Matiáš prichádza v prestrojení, pokúša sa zviest' Elenu, ale ona zostáva verná svojmu Martinovi, Elenu autor vykresľuje ako ideálnu Slovenku. Záver spevu je romantický – básnik si spomína na vlastnú lásku. 5. Lapačka – Posledný spev je obrazom Martinovej národnej hrdosti a dôkazom jeho lásky k vlasti. Vstupuje do Čierneho pluku kráľa Matiáša, ale len pod podmienkou, že si môže ponechať svoj kroj, valašku, vrkoče a fujaru.

Ústrednou postavou diela je Martin Hudcovie, ktorý je považovaný za netradičnú romantickú postavu, je bez konfliktov a protikladov, avšak jeden romantický prvok sa

u tejto postavy nachádza a to je nedefinovaná túžba Martina byť slávnym, necháva sa viesť hlasom srdca. Cez postavu Martina autor vykreslil ideálneho predstaviteľa slovenského ľudu. Bol zrodený ako syn prírody a od prvej chvíle, čo uzrel svetlo sveta bol úzko zžitý s prírodou. Pochádzal zo sedliackeho rodu, svojim rodičom bol dobrým synom. Postava Martina je stelesnením čestnosti a statočnosti, trestá násilie a nespravodlivosť. V citoch je priamy, verný svojej Elene i kráľovi. Cíti sa slobodný, cení si svoj pôvod, má v úcte tradície (kroj). Ideálnou predstaviteľkou slovenského ľudu v diele je Elena, vykreslená ako krásne dievča, milujúca žena a poslušná dcéra. Je verná Martinovi, odmieta nadbiehanie neznáameho muža (kráľa). V diele sa tiež nachádza idealizovaná historická postava kráľa Mateja. A. Sládkovič dodal tejto postave to, čo by slovenskému ľudu prospelo – záujem panovníka o to, ako ľud žije. Kráľ Matej má blízko k ľudu, vypočuje si názory ľudu, taktiež ocení čestnosť a statočnosť Martina, vyskúša vernosť Eleny a za hru na drumbl'u jej daruje prsteň. Dovolí Martinovi ponechať si v Čiernom pluku kroj, valašku, vrkoče a samozrejme Eleny. Nie len v Detvanovi, ale tiež v Sládkovičovej veľbásni Marína sa prehlbuje ľudovosť spolu s realistickým zobrazením skutočnosti. V Maríne chcel A. Sládkovič, ako to vravia hneď prvé verše básne, pravdivo zobrazit' ľudský cit, ospievať svoje sladké túžby po kráse, ale zároveň lásku k Maríne spája s láskou k Slovensku. Pociťuje vrúcnu lásku k domovine a podáva obraz Slovenska ako svoj rodný kraj. Uvádza konkrétne miesta – Sitno, Hron, Tatro... Slovenské prerastá do slovanského – spomína Devín, Velehrad, Marínu prirovnáva k bohyni Lade:

*„Jestli sa city moje rozlejú
po srdciach v Tatrách žijúcich;
jestli ohlasy moje zavejú
kradmo do časov budúcich:
rodáci mojej duše, krajiny!
objímte obraz mojej Maríny
ľúbosťou svätých predmetov;
toho, čo spieva krásy dejiny,
nejali Lady rozmaríny,
on ľúbi ľúbosť všesvetov.“⁶⁰*

---

⁶⁰ SLÁDKOVIČ, A. 2 010. Marína. [online].

V básni Marína vidíme človeka s celou škálou jeho citového života, človeka vášnivo milujúceho ženu i vlasť, človeka slobodného, u ktorého spätosť s vlasťou je výsledkom cieľavedomého hľadania životnej rovnováhy.⁶¹

---

⁶¹ KRAUS, C. 1 968. Andrej Sládkovič. s. 32

3 LITERATÚRA V KONTEXTE SLOVENSKEHO KULTÚRNEHO ŽIVOTA 19. STOROČIA

Koniec 18. storočia v stredoeurópskej oblasti významne ovplyvnil aj celé 19. a 20. storočie národného uvedomenia. Nositeľmi národného obrodenia na Slovensku boli prevažne príslušníci drobnej inteligencie, učители, kňazi. V slovenskom národnom pohybe bol dôležitým kryštalizačným bodom jazyk.⁶² Ďalšia generácia na čele, ktorej stál Ľudovít Štúr preklenula tento rozkol novou kodifikáciou slovenčiny, ktorá vychádzala zo stredoslovenského nárečia, ktoré tvorí základ spisovnej slovenčiny dodnes.

Novodobá slovenská národná literatúra sa začala formovať počas prvej etapy slovenského národného obrodenia, v tomto období sa v novej voľnejšej spoločenskej a duchovnej atmosfére začína postupne utvárať slovenský kultúrny a najmä literárny život ako určitý osobitný spoločenský organizmus. Osvietenskému spoločenskému ideálu a celému svetonázoru zodpovedajú nielen nový typ vedeckého umeleckého myslenia, základom ktorého je filozofický racionalizmus a senzualizmus, ale aj formy kultúrnej aktivity predstaviteľov prvej fázy národného obrodenia. Slovenská inteligencia začala uvoľňovať tvorivú energiu koncom 18. storočia predovšetkým v oblasti slovenskej literatúry. Ideológia osvietenského absolutizmu posilnená demokratickými ideami Francúzskej buržoáznej revolúcie, sa stala novou nekonfesijnou myšlienkou a kultúrno – spoločenskou platformou, na ktorej sa mohli spoločne rozvíjať literárne prejavy predstaviteľov oboch prúdov slovenského národného obrodenia. Takýmto spôsobom mali možnosť získať čoraz rozsiahlejší okruh svojej spoločenskej pôsobnosti, prekonávať dovtedajší stavovsko – elitársky charakter predchádzajúcej feudálnej kultúry a nadobúdať postupne demokratické a protifeudálne zameranie.⁶³

Literárna aktivita a produkcia prvej generácia slovenskej obrodeneckej inteligencie, silne poznačená osvietenským kriticizmom a racionalistickým didaktizmom, bola silne zameraná na aktuálne potreby spoločenskej praxe. Patria sem predovšetkým rôzne spisy

⁶² V Uhorsku si v správe i kultúre dlho udržiavala dominujúce postavenie latinčina. Mária Terézia a najmä Jozef II. sa usilovali spojiť monarchiu presadzovaním nemeckého jazyka, maďarská šľachta proti nemčine stávala maďarčinu. V roku 1787 Anton Bernolák kodifikoval na základe západoslovenského prvú podobu spisovnej slovenčiny. Bernolákovčina sa ujala medzi katolíkmi, evanjelická inteligencia sa pridrižovala češtiny, ktorá bola aj ich bohoslužobným jazykom. KOVÁČ, M. a kol. 1993. Slovensko.

⁶³ Veľmi dôležitú úlohu v slovenskom kultúrnom živote v prvej etape národného obrodenia zohral Týždenník aneb cisársko – kráľovské národné noviny, vydávaný v rokoch 1812 – 1818 v Bratislave J. Palkovičom. Obsahoval časť spravodajskú, hospodársku a výchovno – vzdelávaciu, mal aj bohatú rubriku literárneho spravodajstva. Ľudovýchovné ciele sledovali aj Palkovičom vydávané kalendáre, ktoré sám vydavateľ pokladal za najúčinnější prostriedok národnej osvety. Pozri. MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. 1987. Dejiny Slovenska II. s. 768

vedeckého a populárno – vedyckého charakteru, zamerané na racionálne poznanie a opísanie skutočnosti, veľkú skupinu tvoria aj práce pedagogicko – výchovné, poznačené reformno – osvetárskym duchom jozefínskeho obdobia.⁶⁴ Väčšina z nich, či už išlo o latinské diela písané pre vzdelané vrstvy alebo o populárnu literatúru v národnom jazyku, sa nevymyká z rámca všeobecne platných osvietenských ideových koncepcií a dobovej literárnej konvencie. Väčšmi sa začína snaha spájať ľudovýchovnú a národnouvedomovacu funkciu najmä v populárnej osvetovej literatúre. Príkladom toho sú predovšetkým diela J. Fándlyho, ktoré sú písané v novej bernolákovskej slovenčine (*Pilní domajší a poľní hospodár*, zv. 1 – 4, 1 972 – 1 800; *Zelinkár*, 1 793, *Slovenskí včelár*, 1 802; *O Uhroch rozmlúvaní*, 1 802).⁶⁵ Už v tomto období sa začína rozvíjať estetická emancipácia slovenskej literatúry, predzvesťou bol zrod prvých diel národnej umeleckej literatúry s vedome uplatňovanou estetickou funkciou. V tomto období, čo sa týka osvietenskej literatúry, tento zárodočný proces emancipácie literatúry priniesol umelecky cennejšie výsledky v oblasti krásnej prózy, tradične pokladanej, v porovnaní s poéziou za hierarchicky nižší druh literárneho umenia.

V období 20. – 30. rokov 19. storočia literatúra neprestáva byť dominujúcou zložkou umeleckej kultúry, toto obdobie je spojené predovšetkým s menami P. J. Šafárika, J. Kollára a J. Hollého, teda najvýznamnejších predstaviteľov druhej generácie slovenskej obrodeneckej inteligencie. Veľkú úlohu v procese formovania národnej kultúry, ale najmä literatúry zohrala kollárovská myšlienka slovanskej jednoty a vzájomnosti.⁶⁶ Významne posilnila česko – slovenský kultúrny kontext, prispela k zintenzívneniu vzájomných vzťahov a kultúrnej spolupráce.

V rozvoji slovenskej literatúry v 20. a 30. rokoch 19. storočia vedúcou slohovou tendenciou zostáva naďalej klasicizmus, ktorý sa uplatňoval najmä v poézii, ktorá v tomto období zaujímala vedúce miesto v celom literárnom procese a prvým slovenským básnikom, ktorý bral poéziu ako pokračovanie života a jeho básnická obmena bola jeho skutočnou vnútornou potrebou bol Ján Kollár. V druhej polovici tridsiatych rokov

---

⁶⁴ Jozefínske obdobie je názov obdobia za vlády Jozefa II., je to vlastne 10 rokov jeho vlády, za ktoré vydal 6 tisíc reforiem, zákonov a nariadení, z ktorých však zostali v platnosti len dva, keďže ostatné na smrteľnej posteli odvolal. Pozri. KOVÁČ, D. 1998. *Dejiny Slovenska*. s. 87 – 97

⁶⁵ V týchto dielach ide o úsilie autora nie len zvýšiť v duchu osvietenského fyziokratizmu odborné vedomosti a posilniť stavovské vedomie slovenského roľníctva, ale prebudiť a upevniť aj jeho národné vedomie. Pozri. MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. 1 987. *Dejiny Slovenska II.* s. 768

⁶⁶ Myšlienka Kollárovej slovanskej vzájomnosti a jednoty sa stala mocným impulzom a zdrojom ďalšieho rastu národného uvedomenia a základňou na vznik a rozvoj nového vlastníctva slovenskej obrodeneckej inteligencie. V tomto smere plnila aj významnú kultúrno-integračnú funkciu, nakoľko zjednocovala literárne úsilia stúpcov spisovnej češtiny a bernolákovskej slovenčiny na spoločnej ideovej platforme uvedomeného slovanstva. Pozri. MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. 1 987. *Dejiny Slovenska II.* s. 772

vstupovala do slovenskej literatúry už nová najmladšia generácia slovenskej obrodeneckej inteligencie, kde stál na čele Ľudovít Štúr, pripadala jej historická úloha zjednotiť slovenské národnooslobodzovacie hnutie na báze nového celonárodného spisovného jazyka a novej národnej ideológie. Jej úlohou bolo sformulovať hospodársko – sociálny i kultúrno-politický program a zasadiť sa všetkými spôsobmi o jeho realizáciu. V 40. rokoch, do ktorých spadá ťažisko verejného účinkovania štúrovcov, sa stali súčasne obdobím zrodu novej koncepcie národnej kultúry a v prvom rade literatúry, čo bol aj začiatok jej novej etapy rozvoja. Štúrovci sa v tomto období zameriavali najmä na spoločensky angažovanú vedu a publicistiku. Výrazným spoločensko - politický akcent nadobudla aj celá umelecká literatúra tejto generácie. Ľ. Štúr považoval literatúru za nevyhnutný nástroj pre rozvoj národného života, na vzdelanie a výchovu národa. Podľa neho jej poslaním je „*národ na jeho chyby, vady a nedostatky upomínať, potreby mu predkladať, príklady druhých mu pre oči klásť, známostami ho obohacovať, vôľu za všetko dobré a šľachetné v ňom rozpaľovať*“.⁶⁷ V tomto duchu predstavitelia štúrovskej generácie zapájali do aktuálnych sociálnych a politických úloh aj všetky svoje umelecké schopnosti. Na začiatku 4. rokov spolu s prechodom k novému spisovnému jazyku a novému chápaniu národa a jeho historicko – spoločenskej úlohy sa dovršuje aj premena umeleckého kánonu literatúry. S touto premenou súvisel aj odklon od princípov literárneho klasicizmu s jeho prísnu hierarchiou žánrov. Staršie univerzálne štýly klasicizmu a preromantizmu postupne nahradilo vedomé úsilie o konštituovanie slohovej jednoty, vychádzajúcej zo základných kontúr romantizmu ako nového univerzálneho štýlu epochy. Položenie základov slovenskej literárnej kritiky spadá do prvej polovice 40. rokov, zaslúžili sa o ňu predovšetkým Ľ. Štúr a J. M. Hurban ako redaktori dvoch najvýznamnejších literárnych časopisov tých čias – Orla tatranského a Slovenských pohľadov. Štúr sa usiloval urobiť z literárnej prílohy svojich Slovenských národných novín orgán na podporu realizácie nových ideových a estetických princípov národnej literatúry, čoho dôkazom sú aj publikované recenzie na diela jeho súčasníkov.⁶⁸ Hurban kládol dôraz predovšetkým na národný moment, nezanedbával ani estetickú stránku vývinu slovenskej literatúry a jej hodnotenie. V tomto smere predstavuje prvé syntetické spracovanie dejín slovenskej literatúry a kultúry vôbec,

⁶⁷ MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. 1 987. Dejiny Slovenska II. s. 775

⁶⁸ Podobnú úlohu vzal na seba aj J. M. Hurban, ktorý okrem iného vzal na seba aj úlohu sformulovať za štúrovskú generáciu jej koncepciu literárnej kritiky a dejín slovenskej literatúry. Učinil tak v rozsiahlej štúdiu Slovensko a jeho život literárny, ktorá bola uverejňovaná v Slovenských pohľadoch v rokoch 1 846 – 1 851. Jej hlavným cieľom bolo preskúmať vývin národného ducha v literatúre a ukázať kontinuitu a jednotlivé stupne tohto vývinu až po jeho vyústenie v období, keď sa Slováci zásluhou štúrovskej generácie začínajú uvedomovať a vystupovať ako osobitný samobytný národ. Pozri. MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. 1 987. Dejiny Slovenska II. s. 779

ktoré v sebe sústreďuje podstatné črty slovenského obrodeneckého myslenia polovice 19. storočia a odráža jeho vyspelú úroveň.

„Význam literatúry v našom národnoemancipačnom procese bol pre jej skutočnú univerzálnosť a šírku záberu pri nastoľovaní a riešení problémov spoločenského rozvoja mimoriadne veľký. Aj u nás, podobne ako u iných národov zbavených možností všestranného a nehateného rozvíjania svojho sociálno – ekonomického, národnopolitického a kultúrneho života, plnila dôležitú celospoločenskú funkciu. Súčasne tvorila aj najdôležitejšiu a najreprezentatívnejšiu časť národnej umeleckej kultúry obdobia národného obrodenia.“⁶⁹

---

⁶⁹ MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. 1 987. Dejiny Slovenska II. s. 779

Záver

Rozvoj a vplyv slovenskej literárnej tvorby v období romantizmu nezanedbateľne ovplyvňoval postoj k problému vlastenectva. Romantický hrdina v často rozprávkových reáliách nie je v tejto tvorbe iba prejavom individuality. Stáva sa paralelou k národu ako jednoliatemu celku a vyjadruje nevyhnutnosť revolty voči konvenciám a útlaku zo strany vládnucej vrstvy. Práve jednou zo základných romantizujúcich tendencií je jednotliviec, búriaci sa proti zažitým formám myslenia a jeho márný, ale hrdinský odpor k národu. Takýto jednotlivec aj za cenu vlastného života bojuje za svoju identitu.

Akési spoločenské podložie slovenského romantizmu, bolo vytvorené na základe národného obrodzenia, čím sa zrýchlilo napredovanie kultúry. Obrovský zvrat nastal zrušením feudalizmu, teda aj poddanstva, čo posunulo národy o boj za osamostatnenie, či zrovnoprávnenie a jedným z týchto samostatnosti chtivých národov boli aj Slováci. Bolo potrebné vzájomné zblíženie a najmä spolupráca Slovákov bez nazerania na vierovyznanie, čo rozdeľovalo národ od čias reformácie a následnej rekatolizácie. K vzájomnej spolupráci dopomohol spolok Tatrín (1845), ktorý vznikol po zavedení štúrovského spisovného jazyka, ktorý bol prijímaný aj katolíckou časťou Slovenska. V spolku bola prijímaná jednota všetkých Slovákov bez ohľadu na vierovyznanie.

V tomto období bola tiež dôležitou témou otázka jazyka, ktorá sa však postupne vyriešila už spomínanou štúrovskou kodifikáciou spisovnej slovenčiny, čo zohralo významnú úlohu aj v celkovej tvorbe národnej kultúry Slovákov. Neskôr sa jazykové, kultúrne, či školské požiadavky prepracovávali k požiadavkám politickým, čo sa pochopiteľne prejavilo aj v dielach štúrovských básnikov. Nespokojnosť či už s politickou, alebo spoločenskou situáciou prenášali do básní, v ktorých najmä prostredníctvom obrazov vyjadrovali svoje postoje, pocity, ale aj smútok, lásku a šťastie. Avšak nešlo len o vyjadrovanie pocitov básnikom vlastných, ale i o snahu pôsobenia v širšom kontexte o vyjadrenia za národ, ľudskosť a ľudské ideály. Snažili sa vystihnúť smerovanie národného diania, chceli zosúladiť svoje subjektívne pocity s pocitmi objektívnymi s pocitmi národného spoločenstva. Oporou v tvorbe im nebola len ľudová kultúra, ale i ľudská morálka, názory, predstavy. Popredné postavenie v ich tvorbe majú obrazy, či symboly viažúce sa na život národa, kde patria napríklad prírodné scenérie, alebo významné historické osobnosti. Podobné obrazy, ale najmä hlboké vlastenecké cítenie, túžba po hrdinských činoch, ale aj zobrazovanie činov samotných sa odráža v dielach Sama Chalupku, čo je neprehliadnuteľné v básni Mor ho!, kde nenapodobiteľným

spôsobom poukázal na typické črty Slovanov a to nie len vykreslením zovňajšku, keď slovanských junákov alegoricky pomenúva orlami, ale najmä poukázaním na ľudové tradície a charakter národa. Ako u Sama Chalupku, tak aj u ostatných autorov, ktorým sme sa v práci venovali pozorujeme znamenitú obraznosť, avšak najsilnejšou alegorizáciou sa prejavil vo svojej tvorbe Ján Botto, ktorý do alegórie skryl Slovensko, ako „zakliatu krajinu“ a tento obraz preniesol do celej svojej tvorby, podobne ako Janko Kráľ v diele Zakliata panna vo Váhu a divný Janko. Obaja autori zahalili Slovensko do alegórie a bezpochyby každý originálnym svojším spôsobom. V závere druhej kapitoly sme rozoberali Andreja Sládkoviča, ktorého obraznosť v poézii je najbohatšou, ale líši sa od svojich predchodcov témami. Kým predchádzajúci autori sa prevažne vo svojej tvorbe zaoberajú obrazmi národa, prírody, či historických osobností, tvorba Andreja Sládkoviča zahŕňa skôr obrazy lásky, radosti, pokoja, nadšenia, túžby, teda zaoberá sa skôr samotnými pocitmi, čo však neuberá na ich vysokej umeleckej hodnote, dôkazom čoho je dielo Detvan, kde autor dokazuje silný cit k svojmu národu a prostredníctvom tejto skladby sa snaží pozdvihnúť národné povedomie Slovákov.

Prostredníctvom tejto práce a známych faktov literárnych dejín sa môžeme zamyslieť nad skutočnosťou, že slovenská literatúra a literatúra vôbec tvorila a dodnes tvorí vysoko hodnotnú a neodmysliteľnú umeleckú časť národnej kultúry.

Zoznam použitej literatúry

- BABIAK, M. 1 999. Literatúra a kontext. Bratislava; - Nadlak: ESA, Vydavateľstvo kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku, 1 999. 160 s. ISBN 80 – 85684 – 12 – 8
- BRIŠKÁR, J. 2 005. Elementárne situácie v literatúre. Levoča: Modrý Peter, 2 005. 136 s. ISBN 80 – 85515 – 57 – 1
- CALTÍKOVÁ, M. 2 000. Sprievodca dielami slovenskej s svetovej literatúry. Nitra: Enigma, 2 000. 264 s. ISBN 80 – 85471 – 80 - 9
- ČEPAN, O. 1 974. Literárny romantizmus. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1 974. 253 s.
- ČÚZY, L. 2 004. Panoráma slovenskej literatúry (Literárne dejiny od stredoveku po koniec romantizmu). Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, 2 004. 169 s. ISBN 80 – 8050 – 706 - 6
- ČÚZY, L. 2 006. Panoráma slovenskej literatúry (Literárne dejiny od roku 1 945 po súčasnosť). III. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2 006. 171 s. ISBN 80 – 10 – 00846 – X
- KLÁTIK, Z. 1 977. Slovenský a slovanský romantizmus. Bratislava: Veda, 1 977. 332 s.
- KOCHOL, V. 1 955. Poézia štúrovcov. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1 955. 370 s.
- KOVÁČ, D. 1 998. Dejiny Slovenska . Praha: Lidové noviny, 1 998. 401 s. ISBN 80 – 7106 – 268 – 5
- KOVÁČ, M. a kol. 1 993. Slovensko. Martin: Neografia, 1 993. ISBN 80 – 85186 – 33 - 0
- KOVÁČIK, Ľ. 1 997. Obraznosť v poézii slovenského romantizmu. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 1 997. 160 s. ISBN 80 – 8055 – 029 - 8
- KRAUS, C. 1 999. Slovenský literárny romantizmus. Martin: Matica slovenská, 1 999. 238 s. ISBN 80 – 7090 – 520 – 4
- KRAUS, C. 2 001. Slovenskí romantici. Bratislava: Slovenský Tatran, 2 001. 534 s. ISBN 80 – 222 – 0499 - 4
- KRAUS, C. 1 979. Impulzy a inšpirácia slovenského romantizmu. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1 979. 134 s.
- KRAUS, C. 1 968. Andrej Sládkovič. Praha: Melantrich, 1 968. 206 s.
- MATULA, V. - VOZÁR, J. a kol. 1 987. Dejiny Slovenska II. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1 987. 846 s.

- NOGE, J. 1 969. Slovenská romantická próza. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1 969. 509 s.
- PEKÁREK, V. 1 962. Literatura a skutočnosť. Praha: Československý spisovateľ, 1 962. 329 s.
- PIŠŮT, M. 1 974. Romantizmus v slovenskej literatúre. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1 974. 510 s.
- SEDLÁK, I. a kol. 2 009. Dejiny slovenskej literatúry. Bratislava: Matica slovenská, 2 009. 785 s. ISBN 978 – 80 – 7090 – 945 – 4
- Slovanský romantizmus: ožánrovosti: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 5. – 6. 9. 2 002. 2 002. Banská Bystrica: Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2 002. 152 s. ISBN 80 – 8055 – 410 – 2
- Slovanský romantizmus: o poetike: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. 2 000. Banská Bystrica: Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela, Katedra slovanských jazykov, 2 000. 174 s. ISBN 80 – 8055 – 416 - 1
- Slovanský romantizmus: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. 1 999. Banská Bystrica: Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela, Katedra slovanských jazykov, 1 999. 249 s. ISBN 80 – 8055 – 226 - 6
- ŠAFÁRIK, P. J. 1 961. Literatúra, jazyk, spoločnosť. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1 961. 396 s.
- ŠMATLÁK, S. 2 001. Dejiny slovenskej literatúry II. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2 001. 559 s. ISBN 80 – 88878 – 68 – 3
- ŠMATLÁK, S. 1 979. Dve storočia slovenskej lyriky. Bratislava: Tatran, 1 979. 535 s.
- URBANCOVÁ, H. - HLEBA, E. 1 989. Antológia slovenskej literatúry v období klasicizmu a romantizmu. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1 989. 330 s. ISBN 80 – 08 – 00021 – X
- VAJANSKÝ, S. V. 1 990. Literatúra a život. Bratislava: Tatran, 1 990. 348 s.
- VARGOVÁ, Z. 2 004. Vplyv nemeckého romantizmu na estetické názory Ľudovíta Štúra. Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, 2 004. 104 s. ISBN 80 – 8050 – 706 – 6
- VARGOVÁ, Z. 2 009. Kapitoly zo slovenských kultúrnych kontaktov v prvej polovici 19. storočia. Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, 2 009. 157 s. ISBN 978 – 80 – 8094 – 493 – 3
- VOJTECH, M. 2004. Literatúra, literárna história a medziliterárnosť. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2004. 136 s. ISBN 80-223-2017-X
- VONGREJ, P. 1 982. Zlomky z romantizmu. Bratislava: Tatran, 1 982. 474 s.

Internetové zdroje:

BOTTO, J. 2 008. Báj na Dunaji. [online]. Zlatý fond denníka SME. 2 008. [citované 21. 3. 2 010]. Dostupné na internete: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/78/Botto_Baj-na-Dunaji

BOTTO, J. 2 008. Smrť Jánošíkova. [online]. Zlatý fond denníka SME. 2 008. [citované 21. 3. 2 010]. Dostupné na internete: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/85/Botto_Smrt-Janosikova

CHALUPKA, S. 2 007. Mor ho! [online]. Zlatý fond denníka SME. 2 007. [citované 21. 3. 2 010]. Dostupné na internete: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/83/Chalupka_Mor-ho

KRÁL, J. 2 008. Zakliata panna vo Váhu a divný Janko. [online]. Zlatý fond denníka SME. 2 008. [citované 21. 3. 2 010]. Dostupné na internete: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/171/Kral_Zakliata-panna-vo-Vahu-a-divny-Janko

TAJOVSKÝ, J. G. 2 007. Lipky na hrobe Sama Chalupku. [online]. Zlatý fond denníka SME. 2 007. [citované 23. 3. 2 010]. Dostupné na internete: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/138/Tajovsky_Lipky-na-hrobe-Sama-Chalupku

SLÁDKOVIČ, A. 2 010. Marína. [online]. Zlatý fond denníka SME. 2 010. [citované 23. 3. 2 010]. Dostupné na internete: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/17/Sladkovic_Marina